

A Gyermek.

Az erdei iskola.

(A szabadban való oktatás nagy jelentősége a tüdőbaj elleni védekezésben.)

Előadta Gerlits Sándor, a vasmegyei árvaház igazgató-gondnoka s a szombathelyi erdei iskola vezetője, az 1913. évi január hó 11-én Budapesten tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezleten.

Az emberi társadalomnak kulturális fejlődésével nyomon jár egy rettenetes betegség, a gümőkór, tuberkulózis.

Minél inkább eltért az ember a szabadtermészettől, az ősi foglalkozástól, a mértékletes élettől, annál nagyobb hatalma lett fölötte ez ádáz ellenségnek, mely nem Mannlicher puskával és robbanó kartáccsal, hanem egy szabad szemmel nem látható, parányi kis lényvel, a gümőkór bacillusával ritkítja sorainkat. S ez a kis gyilkos megfészkei magát az emberi szervezetben és az ember környékén mindenütt, pillanatra sem pihen az öldöklésben, átragad emberről-emberre és a szúnak lassu munkájával őrli a nemzetek termőfáinak hatalmas ágait iszonyu pusztítással, szörnyü következetességgel.

A sorvadás kórját, a tuberkulózis bacillust, melyről még ma sem tudható, hogy a növény- vagy állatorszaghoz tartozik-e, 1882-ben fedezte fel Koch Róbert. Korszakot alkot ez az esemény a tbc. történetében, mert ezzel kétségtelenül bebizonyította, hogy a tbc. fertőző és igen ritkán öröklött betegség. Brehmer és Dettweiler pedig, akik kimutatták, hogy ha a tbc. nagyon előrehaladott stádiumában nincs, gyógyítható, az emberek milliót szabadították meg a legsötétebb kétségbeeséstől.

A sorvadás betegségét tehát ezek az apró bakteriumok okozzák, melyek a beteg köpetével a földre jutnak, hol megszáradva és porral keveredve a levegőbe szállnak. Ez ma már eldöntött tény.

Nagy városokban, hol sok ezer ember él és lakik egymás közelében, roppantul elszaporodik a tuberkulózis bacil-

NYERMEZELIM
1. n.
június
13

lus. Mindazonáltal mégsem kapja meg mindenki e bajt, mert a fertőzés mellett nagy szerepe van a betegségre hajlamosságnak és ritkán az átöröklésnek, ami nyitja lett a mai védekező rendszernek, a prophylaxisnak.

A nagy és gazdag városokban a fény és pompa mellett rendesen óriási a nyomor is. A gümőkórság pedig ott pusztít legjobban, ahol ugysis elég a nyomoruság; a szegény néposztály külvárosi oduiban, hol alig van levegő és napfény.

A gazdagok negyedeiben a jó móddal együtt jár az egészség is, azért kevesebb a tuberkulózis halálozás, de ahol sok a tisztátalanság, mely közvetítője e kór terjedésének és rosszak a táplálkozási viszonyok, ott alig talál ellenállásra.

Ilyen nagyobb gócpontokon a munkásokra is több a foglalkozással járó ártalom, a középosztályra is megterhelőbb az élet s több a korcsma és kávéház. Igaz azonban, hogy sokat lendít a lakosság közegészségügyi állapotán a jó városi higiéné, a kellő csatornázás, a vízvezeték, az utgon-dozás, a hatósági intézkedések a zsufolt lakások ellen, az élelmiszer eladásának helyes felügyelete, a jó tej- és husvizsgálat, a köpködés megszorítása és viszont hiába él a falusi nép a jó levegőn, ha rosszak a lakás- és közegészségi viszonyai.

Különösen nagy tuberkulózis halálozást mutatnak fel azok a helyek, melyeknek lakosai fogyatékosan táplálkoznak, nagy alkoholisták és feltűnő korán házasodnak.

Nem kell azonban azt hinni, hogy a hervadás betegsége csak a szegény köznépet tizedeli, nagy hekatombákat követel az a vagyonos osztályból is. Minden ezer gazdag ember közül 114 hal meg tuberkulózisban. Hogy ezzel szemben 164 középosztályú és 239 szegény ember pusztul el benne, az a fennebb vázolt dolgokban és a mértéktelen szeszfogyasztásban leli magyarázatát.

Európában állandóan több mint öt millió ember szenved benne s évente 800,000 egyén veszt el életét általa. Az Egyesült Államok nemzetgazdasági kára e baj révén évente 300 millió koronánál több. Budapesté magáé szerény számítás szerint 9 millió korona.¹⁾

¹⁾ Hogy mily nagy Magyarország nemzetgazdasági kára e betegség révén, azt Okolicsányi-Kuthy Dezső dr. és Tauszk Ferenc dr. egyetemi magántanárok könyveiben olvashatjuk.

A gümőkór veszedelme ellen valóságos világmozgalom küzd manapság. A baj megelőzésére népkonyhákat állítunk, a nép ételmezési viszonyainak javításán fáradozunk, az alkoholizmus ellen küzdünk, egészséges munkáslakásokat és műhelyeket követelünk, az iskolai higiénét szigorítjuk, szünidei gyermektelepeket állítunk, a már betegeknek szanatóriumot emelünk, a családfenntartó munkaképtelensége idején a családot is gyámolítani igyekszünk, a nagyvárosok inséges betegeit ingyenes orvosi ellátásban, sőt anyagi segélyben részesítjük (dispensaire-ek útján).

A tbc. halálozás Magyarországon évenként átlag mintegy 75–80 ezer. Hogy mennyi a beteg, arról nem igen lehet statisztikát csinálni, mert nincs kötelező bejelentés s a legtöbb beteg a szegénység, tudatlanság és a nemtörődömség folytán hónapokig, sőt évekig is hurcolja magában a bajt s csak a legvégső esetben, akkor megy vele az orvoshoz, mikor már késő, ha már a láz és gyengeség leveri a lábáról. Azért csak hozzávetőleg, bizonyos arányszám hozzáadásával lehet konstatálni, hogy hazánkban a tbc. betegek állandó száma 4–500,000 lehet.

A védekezés ez időszertint jóformán mindig és mindenütt csak ezekkel a betegekkel törődik; szanatóriumok, gondozóintézetek és üdülőhelyek mind e betegek részére létesültek, ellenben a hozzátartozóiknak, a gyermekeknek a fertőzéstől való megvédését csupán mellékesen végzik.

Mindenesetre ez is valami, de még mindig nem tökéletes védekezés. A főgondot az egészséges embereknek s főleg a gyermekek ellenálló képességének fokozására kell fordítani.

A zsenge gyermekkor az, ahol a fejlődő szervezet erejét, ellenálló képességét megrontani, de fejleszteni is lehet.

Ma már általánosan ismeretes dolog, hogy a mai iskola a zárt és zsufolt termeivel, mozdulatlanságra kárhóztató, szűk padjaival s egész sablonos tanítórendszerével az egészségnek csak ártalmára van. Ártalmára, veszedelmére minden fokon, de legkivált a legalsó fokon, az elemi iskolában. A legtöbb tüdőbajos ember már itt rakta le későbbi betegségének alapját, itt szerezte meg a hajlandóságot a fertőzésre. Ezért van a tbc. elleni küzdelemben az erdei és kerti iskoláknak nagy jelentősége; mert mindaddig, míg a gyermeket ki nem ragadtuk a rájuk veszedelmes, beteg légkörből, addig a felnőttek

védelmére irányuló küzdelmünk is meddő marad. Minél több kerti és erdei iskolát létesítünk a testileg gyenge és a tbc.-ra hajlamos gyermekek edzésére és megerősítésére, annál inkább megközelítjük a nagy célt, melyet a Szanatóriumi Egyesület alakuló közgyűlésén Székesfehérvár aranszavu püspöke, Prohászka Ottokár dr. gyönyörű szózatában így festett: «Itt nem gyermekvédelemről, hanem nemzetvédelemről van szó. Mi azokra a gyöngé, szegény, kis fonnyadt arcocskákra akarjuk az élet örömét kicsattantani, mi a nemzet fulladó hajtásait akarjuk a Balaton vizéből föllocsolni, mi egy kis menyországot, egy darab menyországot akarunk adni az odu, a pince lakóinak, az udvari szobák kis lakóinak. Mi enyhet akarunk adni azoknak, akik hervadással kezdik a virulást, haldoklással az életet; meg akarjuk őket ismertetni a gondtalan szép fiatalság idejével. És ezt mindenkinek akarnia kell! Látom én azt, hogy ha fonnyadnak a mi gyermekeink, ha a szegénységnek a nemzedéke sorvad, hát hol van az élet, amelyből nekik kellett volna fakadnia. Azt elvitte a kultura. Adja vissza a kultura a nemes érzések adójából, amit elvitt tőlük. Hol van az erő, amelynek hiányában a fakadó, az új tavasz máris le van perzselve? Azt az erőt elvitte a kultura, adja vissza a kultura, azt, amit elvitt ott. Elfalaztuk a kultura városaiban a napsugárt a szegények elől, törjük szét, törjük át a falakat, adjuk vissza nekik a természetet. Gyárkéményekből építettünk erdőt, korom a lehellete. Adjuk vissza az erdőt, a virányt, adjunk balzsamos levegőt, vizet, adjuk vissza nekik a napsugárt, amelytől föléledjenek, hogy élvezői lehessenek ezen adományoknak. Tegyük tehát, cselekedjünk! Kérem önöket: kevesebbet a kalapra, többet a szívre. Több érzést, több áldozatot a jóért. Akartuk mi már a magyarságot fölbuzdítani és odaálltunk a tulipánnal és akartuk öntözni verejtéssel, könnyekkel: nem mentünk vele sokra, talán egy halavány gyermekarc lesz az a nagy védőjegy, nem is védőjegy, de védőszentje egy új, hathatósabb mozgalomnak. Leszakítottunk már egy krizantémumot a holtak sirjáról, hogy a szegény tüdővészeseknek ajánljuk fel, de ne feledjük, hogy mialatt azt az egy virágot adjuk, addig sok száz gyermekszívben egy egész virágerdő hervad el. Mentsük meg ezt a friss — jaj dehoggy friss — ezt a hervadó fiatal életet és támaszszunk számára életet biztosító kerteket.»

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság bizonyára e szellemben cselekszik s nagyon sok ember szívét fogja magának és a nemzetfentartó, humánus célnak meghódítani, mikor a testileg vézna és gyenge tankötelesek érdekében propagandát csinál a kerti és erdei iskoláknak s ezzel egyidejűleg a magyarországi intenzivebb tbc. elleni küzdelemnek.

Ha Magyarország rövid 10 esztendő alatt képes volt vezető szerepre szert tenni a gyermekvédelem s különösen az anyagilag és erkölcsileg elhanyagolt gyermekek megmentése terén, oly korban, mikor a művelt nemzetek vállvetve keltek ebben versenyre egymással: miért ne kísérlenők meg a tbc. elleni védekezés terén is nagyobb eredményeket elérni?

A tüdővész elleni harcban ezidőszerint Angliáé az elsőség. Pedig a XIX. század elején itt oly rémesek voltak az állapotok, hogy orvosi szójárás szerint a tbc.-t csak londoni betegségnek nevezték.

S ma 20 ezer emberrel kevesebb hal meg évenként tbc.-ban a 42 millió lakossal bíró Angliában, mint a magyar birodalomban.

A tbc. elleni harcot felvette minden kulturállam s azok élén tudományos és szociális tevékenységben Németország áll.

A zseniális Koch Róbert felfedezése óta bámulatos sikerek jöttek itt létre. Van 98 nép- és 35 magán-, 17 gyermekszanatórium; 67 gyógyintézete görvélykóros gyermekek számára, 220 dispensaire, 70 erdei üdülőtelepe és számos erdei iskolája.

Ezzel szemben nekünk 4 népszanatóriumunk van: az Erzsébet Királyné Szanatórium, a József kir. Herceg Szanatórium, az Algyógyi Tüdőbeteg Szanatórium, a Szentendrei Szanatórium. A gazdagok részére ott van Máriaivölgy, Újtátrafüred és Tátraháza. Gyermekek részére: Balatonalmádi és Cirkvenica. 15–20 dispensairünk és egy erdei iskolánk Szombathelyen.

Charlottenburg porosz városé az érdem, hogy az első erdei iskolát 1904-ben 120 gyermekkel megnyitotta s azóta tovább fejlesztette. Ma már száz tanulót oktatnak benne féleven át s mindenütt újabb és újabb erdei iskolák létesítésén gondolkoznak, ami legjobb bizonyítéka ez iskolák eredményességének.

A német császár parancsára, annak idején, Studt porosz közoktatásügyi miniszter köriratban hívta fel ez iskolára a porosz hatóságok figyelmét s így nem csoda, hogy Charlottenburg példáját csakhamar követte az elzászi Mühlhausen, München-Gladbach, Eberfeld, Mainz, Pankov és más német városok. Berlin városa pedig az 1908. évi költségvetésében 300,000 márkát vett fel egy Buschban létesítendő és erdei iskolával kapcsolatos intézmény részére.

A külföld is mindinkább érdeklődik az eszme iránt. A londoni lordmajornak rendkívül megtetszett a charlottenburgi erdei iskola s ilyenek létesítését határozta el. Kopenhágából egy egész bizottság tanulmányozta a berlini intézményeket s különösen az erdei iskolát. A svájci, nevezetesen a bázeli tanítók, kik a mühlhauseni erdei iskolát látogatták meg, szintén kardoskodnak egy ilyen érdekében. Minthogy Bárczy István Budapest székesfőváros nagyérdemű polgármestere, ki a charlottenburgi intézményt szintén meglátogatta, az erdei iskolának lelkes híve, van remény, hogy Szombathely után, ha ugyan Pécs és Kaposvár meg nem előzik, Budapest székesfőváros lesz a második nem német város, mely ilyet létesít.

A «Tuberkulózis Ellen Védekező Vasvármegyei Egyesület», mely a szegény tüdőbeteg munkásoknak higiénikus nevelésére Magyarországon elsőben állított fel ingyenes rendelő intézetet, az általa segélyezett munkáscsaládok egészséges, de a tuberkulózisra hajlamos gyermekeit is állandó gondozásba vette s részükre a Szombathely város által e célra átengedett és a város közelében fekvő u. n. «százholdas dülő mellett»-i mintegy 10 holdnyi erdőterületen 1908-ban «szünidei erdei iskolá»-t létesített.

A telep ekkor mindössze a konyhából és nagyobb szobából állott, ahol a gyermekek kedvezőtlen időjárás esetén meghúzódtak. A berendezkedés primitív volta mellett is kitünőnek volt mondható az elért eredmény. A gyenge szervezetű, gümőkórra hajló, nagyrészt gümőkóros szülőktől származó gyermekek, kik egy szakavatott tanító felügyelete mellett töltötték az erdőben a napot (mert hálni hazamentek), a telep bezárásakor egészségükben lényegesen javultaknak mutatkoztak. Valamennyien gyarapodtak súlyban, arcuknak halványságát élénk pirosbarna szín váltotta fel. A tüzetesebb

vizsgálatkor pedig kiderült, hogy szervezetüknek kisebb-nagyobb kóros elváltozásai (légzőszervek hurutja, görvélykóros mirigyek stb.) részint gyógyultak, részint nagymértékben javultak. Ez meglepő volt már azért is, mert a gyermekek mindössze 6 hetet töltöttek az erdőben. Kellemes tapasztalat volt továbbá, hogy a gyermekek túlnyomó részben kitűnően telettek át, tehát e rövid néhány hétnek hatása sem volt múló értékű.

Ez áldásos működést azonban kiegészítenünk, tökéletesítenünk kell, mert a tüdőbaj kezdődő stádiumában levő gyermekek csak úgy veszthetik el e veszedelmes betegségre való hajlamosságukat, ha gyenge szervezetük *hosszabb időn át* részesül a megfelelő táplálék, friss levegő és a napfény megerősítő jótéteményében.

Élő példa e tekintetben Charlottenburg, mely «Erdei iskolá»-ját első ízben 3 hónapra, de már 1905-ben 6 hónapra terjedőleg fejlesztette. S míg az első évben az erdei iskolás növendékek 23 százaléka gyógyult meg, addig 1905-ben e szám 25 százalékra, a javultaké pedig 62 százalékra emelkedett. Ma már 240 tanulót oktatnak féléven át ez iskolában s azóta több német város is követte a charlottenburgi példát, ami fényes bizonyítéka az erdei iskolák eredményességének és létjogosultságának.

Magyarországon a Tuberkulózis Ellen Védekező Vasvármegyei Egyesület az «erdei iskoláját» 1909-ben rendes, nyilvánossági joggal felruházott elemi iskolává fejlesztette.

Hazai első erdei iskolánknak továbbfejlesztése annál is inkább indokolt volt, mert csupán a nyári nagy szünidőben üzemben tartott iskola nem felelt meg a tulajdonképeni célnak, miután a beteges, gyenge gyermekek ily rövid idő alatt nem erősödhetnek meg annyira, hogy a tanulásban lépést tarthassanak egészséges társaikkal.

Az elért higiénikus és taneredményen kívül az erkölcsi eredménye is nagy volt intézetünknek, mert míg egyrészt a többnyire szegény munkásnép gyermekeit elvonta a tétlen lézengéstől, az utca megmételvező légkörétől, addig másrészt — s ez a nagy előnye a szünidei gyermektelepek felett — az éjjelre hazamenő gyermekek a kapcsolatot a szülői házzal is fentarhathatták.

Igaz ugyan, hogy e kapcsolatot sok esetben, hol a

szülők tuberkulózisa mellett még a lakáshigiéne is rossz, veszélyes lehet a gyermekekre, miért is e bajon segítettő, egyelőre, míg állandó gyermekotthonunk megépül, 20 ilyen szegény gyermek számára ingyen bennlakást is létesítettünk.

Ezen intézkedésünknek befolyása már rövid idő alatt megnyilatkozott a legtöbb gyermeknél. Arcszínük frissebb lett, testi és szellemi élénkségük fokozódott s az öt hónapi erdei tartózkodás, a testedző játékok; a rendszeres foglalkoztatás, valamint a rendes, jó élelmezés valósággal átvarázsolták őket. (A testmagasság és testsúly rendszeres ellenőrzése szükséges!)

Az erdei iskolában hosszabb ideig üdülő gyenge gyermek, anélkül, hogy emiatt bármit is mulasztana, megerősödve térhet vissza a rendes iskolába, mert a községi jelleggel bíró szombathelyi erdei iskola szervezete teljesen megfelel a miniszteri tantervnek és utasításnak.

A tanítást az erdei iskola délelőtt végzi el; délután heti 5 óra marad a rajz-, szépírási-, ének-, torna- és kézügyesítő gyakorlatokra.

Házi feladványok nincsenek, mert a szükséges írásbeli dolgozatokat csendes foglalkozásképpen az egyes órák alatt végzik el a tanulók, kiket otthon, illetve a tanórákon kívül iskolai feladatokkal terhelni nem szabad.

A tanév május 15-től október 15-ig terjed. Az iskola, az első osztály elhagyásával, osztatlan 5 osztályból áll.

Szervezete megfelel a városi (községi) iskolák szervezetének, ami a tanulók oktatása és a rendes iskolába való visszatelepítésük szempontjából felette szükséges.

Minden osztályba 9—10 gyermek (fiú vagy leány) vegyesen vétetik fel. Tanítás után a két nem külön van.

A tanítás általában 3, illetve hétfőn és csütörtökön 4 órán át tart, de egyfolytában csak 20—25 percen át, mely után 5—10 perces szünet következik.

A heti órák összege a hittanórákkal együtt 20, ami a miniszteri tantervnek megfelel s melybe a tananyag szépen beilleszthető és a 2205—1905. sz. rendelettel kiadott utasításnak megfelelően feldolgozható.

Minden osztálynak naponként 3, illetve 4 órája van. Minden egyes tantárgy osztályonként 3 csoportban tanítatik s míg az egyik osztály tanul, a többi csendesen foglalkozik.

A délutáni óraszámok rövidítése azért oly tetemes, mert azok tanítására a szabad időben is bőséges alkalom nyílik.

A tanítás színhelye a szabad levegő, vagy a nyitott csarnok. Csak rossz időben és a fény rossz behatolásánál szabad az írást a tanteremben, mely két oldalról nyitva van, tanítani.

A tananyag részletezésében a tanítónak különösen figyelnie kell arra, hogy e speciális iskolánál a tanításnak kiinduló és végpontja a testi nevelés és edzés. Evégből vannak a napi hidegvíz lemosások, torna, kertimunka és slójd. Ebéd után fekvő kúra.

A Szombathely város áldozatkészségéből Müller Ede szombathelyi jeles műépítész által szakszerűen és a humánus célra való tekintettel jutányosan épített erdei iskola áll egy nagy nyitott csarnokból, hol rossz idő esetén foglalkoznak, továbbá két nagy hálóteremből, óvónői lakásból, konyhából és kamrából, valamint a szükséges mellékhelyiségekből.

A délkeleti fekvésű épület az erdő szélén van és nem az erdő sűrűjében, mert a beteges, gyenge szervezetnek nem az erdő árnyékára, hanem verőfényes, napsütötte tisztására és pázsitjára van szüksége.

Itt van felépítve a város áldozatkészségéből a szükséges épület, hol a gyermekek kedvezőtlen időjárásakor meghúzódnak és munkálkodhatnak; itt étkeznek és tanulnak is. Jó ivóvízzel a telep kútja látja el az erdei iskolát.

Reggelire, tízórára és ozsonnára 3—3 dl. tejet kapnak kenyérrel; ebédre 5-ször hetenkint husételt és főzeléket és 2-szer tésztát. Ezen kívül valamennyi kapott fehérneműt és tornaruhát s a meghülés elleni védekezésre loden gallért. Kiváló súly helyeztetett arra, hogy valamennyi gyermek egyformán edződjék és erősödjék; e célból vannak a napi hidegvíz lemosások, a torna és tüdő (légzési) gyakorlatok, kerti munka és slójd, valamint az evés utáni fekvő kúrák (minden gyermeknek van hordozható fekvőszéke) a szabadban.

Az erdei iskola növendékei azonban nemcsak súlyban gyarapodtak, hanem, mint azt már arcszínük mutatta, egyszersmind erőben és ellenálló képességben is. A gyermekek az erdei telepen hozzászoktak a testnek tisztán tartásához, ápolásához s testi megerősödésükkel jellembeli fogyatékoságuk is megváltozott, lelkükben felébredt az önbizalom s nemes verseny fejlődött ki köztük a jóra, ami a higiénikus

életmód és a természet játékony hatása mellett nagyban hozzájárult az augusztus hónap végén tartott évfáradó vizsgálatok szép és fényes eredményéhez. Végül ha még megemlítem, hogy az erdei iskola óvónője, mint iskolanővér, a tél folyamán is felügyeletet gyakorol az erdei iskola növendékei fölött, hogy testüknek megfelelő ápolása el ne hanyagoltassék, körvonalaztam mindazt, mit a gümőkór által fenyegetett szegénysorsú gyermekek érdekében a «Tuberkulózis Ellen Védekező Vasvármegyei Egyesület» eddig tett és egyszersmind megjelöltem az irányt, melyen haladni kell.

Április hó elején hívtak fel az elemi iskolai igazgatók az erdei iskolába sorozandó növendékek névsorának beküldésére s a százon felül bejelentett (ezek mind tbc. szülők gyermekei voltak, de amúgyis minden 4-ik tanköteles gyermekre ráférne a szabadban való iskolázás, ha szigoruan akarnók venni a nemzet-nevelést) gyenge, vérszegény, tbc.-ra hajlamos gyermek közül jelölte ki felvételt¹⁾ az intézet orvosa az 50 legszegényebb, legnyomorultabb gyermeket, akik sem ragályos betegség, sem nyílt tuberkulózisban nem szenvednek.

Az erdei iskolák eredményeiből látjuk, mennyire igaza van Kardos Albert dr.-nak, mikor a «Debrecen» című lapban rámutatott, mint követendő példára, amit a német pedagógusok inauguráltak, mikor a szabadban való tanítást rendszerbe foglalták. S érdekesen hivatkozott Debrecen nagy szülöttjére, Csokonai Vitéz Mihályra, akit száz évvel halála után, mint olyan pedagógust méltat, ki egészen más szokásokat követett publicus praeceptor korában és a tanításban is más elveknek hódolt, mint amilyenek az ódon collegium rideg falai között uralkodtak. Mint a poétai osztály tanítója, bizalmas barátja, majdnem pajtása volt tanítványainak, akik-től különben sem valami nagy korkülönbség választotta el, s kivitte őket a sötét termekből, a szük padok közül a szabadba, a Nagyerdő óriás tölgyei alá, téres tisztásra s ott gyűjtött velük virágot, bogarat, ott magyarázta nekik a természet örök szépségeit; ott heverésztek együtt a pázsitos földön, gyönyörködve a fényes égboltozatban, szíva az éltető szabad levegőt.

1) A felvételeket a választmány eszközi.

Majd azt kérdi: «Vajjon a pedagógiai kísérlet megindítói és buzgó terjesztői, a német és angol tanügyi és egészségügyi tudósok közül tudja-e csak egy is, hogy egy magyar lángelme száz évvel ezelőtt megelőzte őket, hogy Csokonai már 1794-ben fényes példát adott az erdőben való tanításra.»

A tuberkulózis elleni védekezés szempontjából tehát, — addig is, míg a tuberkulotikus családból teljesen ki nem vehetjük az egészséges gyermekeket, — a szabadban való oktatásnak óriási nagy jelentősége van. A gyermekek megvédése szempontjából ez időszert ez a mód legalkalmasabb arra, hogy a tüdővész borzasztó csapása ellen biztos sikerrel védekezhessünk. Ily módon nemcsak sok ezer tüdővészre ítélt gyermeket fogunk az életnek, a társadalomnak és a nemzetnek megmenteni, de egyuttal ugyanannyi fertőző gócot szüntetünk meg a jövőben és általa fokozatosan csökkentjük az egész vonalon a tuberkulózis veszélyét.

Íme az ok, melyért kívánatos az okozat! Az illetén prometheusi előrelátás és a gyermeki nyomoruságok ellen megindult társadalmi mozgalom hozta létre az erdei iskolát, melynek minden nagyobb városban megvan a létjogosultsága. És pedig nemcsak higienikus, hanem pedagógiai szempontból is, mert hisz a rossz, hanyag tanulók 90 százaléka a nyomorlakta gyermekek sorából kerül ki, akiket egyénileg kell képezni és nevelni, hogy erkölcsileg is el ne zülljenek.

Mindezeket egybevetve láthatjuk, hogy a mai állapotok még nagyon szomorúak, de nem javíthatatlanok.

Rákosi Jenőként «az áldozati tűz már meg van gyújtva, a láng ég, csak hozza el kiki azt a hasábfát, melytől a legtisztább, legideálisabb oltár tüze messze világító máglyatűzzé lesz.» Az állam készséggel támogat minden olyan társadalmi mozgalmat, mely a nemzet eleven tőkéjét, a gyermeket akarja megmenteni. Indítványozom evégből:

1. Kerestessék meg a kultuskormány, hogy a tanítóképzők figyelmét hívja fel a szabadban való tanítás — különösen az erdei és kerti iskoláknak a tuberkulózis elleni védekezés szempontjából való nagy fontosságára. Rendezzen szünidei egészségügyi kurzusokat néptanítók számára, hogy a gyermekegészségügy, a szabadban való oktatás ügye a falusi iskolákban, melyek amugy is túlszűfoltak, tért hódít-

son. Továbbá, hogy a 15 éven aluli gyermekek korcsmázási tilalmának az 1879. évi XL. t.-c. alapján szigorú érvényt szerezzen.

2. Intézkedés kéressék a Tuberkulózis Elleni Küzdelem Országos Bizottságától, hogy a belügyi kormány útján szorgalmazza a törvényhatóságoknál a tbc. elleni mozgalom és védekezés továbbterjesztését, nevezetesen dispensairek, erdei iskolák és gyermekotthonoknak egyesületi, illetve társadalmi uton való létesítését; s egyúttal tegyen javaslatot a 16 évnél fiatalabb gyermekeknek a dohányzás szigorú tilalma tárgyában.

Nagy szociális átalakulás előtt állunk.

A háború réme is folyton fenyeget. A létért való küzdelem egyénre, nemzetre egyre nehezebb lesz. Minden erőnket meg kell feszítenünk, hogy fajunkat és vele szeretett hazánkat a küzdelem sikeres vezetésére megedzük, megacélozzuk!

A gyermekszínház, a gyermekszínmű és a gyermekszínészek.

Irta: Kováts Alajos polgáriskolai tanár Budapesten.

I.

A könyvpiacon, ha nem is gyakran, mégis megjelenik egy-egy gyermekdráma. Hol itt, hol ott találkozunk törekvéssel, amely gyermekszínházat akar létrehozni. A pedagógusok s a szülői-értekezletek is elég gyakran hangoztatják a gyermekszíndarabok szükségességét. A napilapok is hoznak híreket, hogy ma itt, máskor meg másutt tartottak gyermekszínészek előadást, amely szépen jövedelmezett valamelyik jótékony cél javára. Elég jel mutatja, hogy a gyermekek színházba járása és a gyermekszínművek iránt manapság szélesebbkörű érdeklődés mutatkozik. Igaz, hogy a megjelent gyermekszíndarabok legtöbbször nem igen állja ki a bírálatot s a gyermekszínház meg a gyermekszínészek felől

hangzó vélemények is nagyon általánosak, az ügyet csak igen felszínesen érintik és alapjaikban is különbözők.

Már az első kérdésnél is ellentétesek a nézetek. Kik játszanak a gyermekdrámában? Iskolába való-e a színjáték, vagy külön gyermekszínházakat rendezzünk-e be, ahol hivatásos színészek lépnének a kis nézők elé? Kétfelé oszlanak a vélemények; bár megállapítható, hogy ma már mindig többen hangoztatják, hogy a gyermekszíndarabok *nem az iskolába valók s külön gyermekszínházakat kell alapítani.*

Ez a kezdetlegesség érthető lenne, ha a gyermekdráma gondolata új volna. Ámde a gyermekdráma gondolata, ha nem is olyan régi, mint a költészet kultusza, mégis egészen a középkorba nézhet vissza. Ötödfél század telt el azóta, hogy Wimseling Jakab Stylpho-ját Heidelbergben előadták.

Az ókori nevelői gondolkozás még nem gondolt a gyermekszínház és a gyermekdráma kialakítására. A gyermeket, mint az állam (az uralkodó faj, osztály) leendő alkotórészét tekintették, értékelték és nevelték. A *holnap* polgárát nézték benne s nem a *ma* fejlődő s a felnőttektől különböző gyermekét.

A középkor tanítói a földi világról a másik, az örökkévaló világ felé irányították a tekintetüket. Keresték az utakat, amelyekken legjobban elérhetnék a nevelés eszményét: az istenfélő, vallás-erkölcsös jellem kialakítását. A középkori ember lelki szükségletét a legendákon kívül a misztériumok s a moralisták elégítették ki. Hamar jutottak arra a gondolatra, hogy ezeket az iskolákba is be lehet vinni. Így jöttek létre az iskolai-színjátékok: nem a gyermeki lélek szórakoztatása és művészi kívánságainak kielégítése, hanem irányzatos célt szolgáló pedagógiai tekintet hozza őket létre. Nem keresték, mit szeretne a gyermek, s hogy az előadott drámák kielégítik-e a gyermek értelmi és érzelmi világát. Ennek tudható be, hogy nem találták meg az igazi gyermekdrámát s hogy az iskolai színjátékok évszázados multja után is mint egészen új eszméről beszélünk e fontos pedagógiai s művészi kérdésről.

Az elmúlt század a pedagógiát is nagy fordulat elé vitte. Kialakul az a felfogás, hogy a gyermek nem «kicsiny ember», hanem egészen más, akiből csak fejlődni fog az ember. *Ennek a fejlődésnek az útja pedig hasonlatos ahhoz*

az úthoz, amelyet máig az emberi művelődés tett meg. Mig a gyermek a mai társadalomnak öntudatos, szociális érzékkel bíró tagjává fejlődik, addig alapjában átmegy azon a fejlődésen, amelyen az emberiség máig áthaladt, s amelyet a mai műveletlen népeknek is meg kell tenniök, hogy egyszer a kulturnépek sorába jussanak. A gyermeket, a még csak *leendő embert* nem nézhetjük mi, felnőttek, a saját lelki-világunk, a mi eszményeink látószögéből. A társadalomtudomány, a tapasztalati lélektan s a gyermektanulmányozás fejlődésével sok régi pedagógiai tétel tarthatatlanná vált. A gyermekszínház s a gyermekszínmű kérdése is új világításban áll a mai pedagógus előtt.

II.

Valamely drámának művészi felépítése csak akkor bilincseli le a gyermeket, ha a költő a gyermek előtt kedves és általa érthető, érezhető eszmét tűz ki célul. Az eszmének a gyermek értelmi s érzelmi világa elemeiből vettnek kell lennie. Az írónak számolnia kell a gyermek képzetkincsével s a gyermek asszociáló és percepiáló képességével. Tekintetbe kell venni, hogy a gyermek szellemi életének kezdetén az érzelmi állapotok uralkodnak a lelkifolyamatokon és csak utóbb vegyülnek ezekkel az értelmi-elemek. A csapongó képzelet is erős játékot űz. A kapcsolat még nehezen megy. Az írónak még arra is kell gondolnia, hogy a gyermek lelkivilágában először szimbolikus képzetek jönnek létre és hogy ezek a képzetek még az objektív képzetek szaporodása után is soká hatnak a gyermek lelkére. A költészet s a színpad különben sem arra valók, hogy a gyermek itt szerezzé az objektív képzeteket. Ezért nagy gondot kell fordítani, hogy a színpad királya vagy koldusa, tündére vagy bármely más ilyen alakja már *külső megjelenésében* is feleljen meg a gyermekek meglévő szimbolikus képzeteinek.

Az irgalom, a jóság, a felebaráti szeretet s az altruizmus eszméit a gyermek még nem igen képes megérezni. A nagy társadalmi összeütközések és általában a társadalmi kérdések boncolgatása a gyermekek előtt szóba se jöhet. Más eszményekért lelkesedik a gyermek. A kard s a puska, vitézi tettek, a történeti nagyok életéhez kapcsolt változatos

és egymást érő események, az egymással szorosan összefüggő, de mégis folytonos mozgást, cselekvést hozó helyzetek valók nekik, amelyek minden elvontságot nélkülöznek, s amelyek erősebb logikai funkciót nem kívánnak. A regényes, a mesés kedves dolog. Ez csupán a képzeletet foglalkoztatja. A mesés elemnek is összefüggőnek kell lennie: az értelmet, a figyelő-képességet nem szabad kifárasztania. Ezen utóbbi szempontot illetőleg igen szép útmutatást adnak a népmesék, melyek például a *három testvér* visszatérő motívumával adnak alkalmat arra, hogy a hallgatót ki ne fáraszták.

Amikor a kor eszményei társadalmi tárgyú, pesszimista vagy érzelgős felfogású drámák írására hangolják a költőket, akkor nagyon kevés kilátásunk lehet arra, hogy a gyermekdráma is megtalálja a maga költőjét. A mai kor eszményei közt már vannak olyanok, amelyek a gyermekek lelkéhez tudnak férkőzni. Ezeket az eszméket az emberiség legősibb és legegyszerűbb eszményei közt kell keresnünk. Ezek az eszmék a mai kezdetleges népek szívében is erősen élnek, s csak a magukat leélt nemzetek szívéből vesznek ki. Ezen eszmények legelsője a haza, a szülőföld iránti szeretet. Ehhez csatlakozik a többi egyszerű érzelmek, melyek mind *az otthonból, a környezetből* indulnak ki. A középkor népében s íróiban az egyszerű, ősi patrióta-érzelmeknek és eszményeknek erős kultusza élt. Majdnem mindent a kedélyért tettek, de az elterjedt gyermekdrámák mégsem adtak remeket. Megvolt a közös érzelmvilág, amelyben az író a gyermek lelkét a magáén át megtalálhatta volna, de a kedvező körülményt csak féligmeddig használták ki. A tapasztalati lélektan s a gyermektanulmányozás eredményeinek ismerete híjával nem kutatták a gyermekdráma feltételeit.

III.

Mondottuk, hogy a néplélek ugyanazon fejlődési fokozatokon keresztül jut el a magasabb fokozatra, mint ez a gyermek lelki fejlődésénél észlelhető és majdnem ugyanazon jelenségeket is mutatja. Erre támaszkodva, talán nem lesz különös gondolat, ha a gyermeki lélek vizsgálata után a népek legelső drámáin át próbálunk pillantást vetni a gyer-

mekdrámára. Hiszen a gyermekmesék szerkezetét, nyelvét, gondolatmenetét és egész világát is mennyire megközelítik az egyszerű, naiv népmesék. A néplélek ősi állapota s a gyermek közt való hasonlóságot illetőleg csupán egyetlen, általánosan ismert tényre hivatkozom: arra a meglepő hasonlatosságra, amely a Homeros-korabeli görög nép s a mai gyermek közt feltalálható.

Az egyszerű, ősi állapotban élő népek drámája is az egyszerű érzelmeket, az egyszerű helyzeteket hozta színre. A primitív életkörülményekből vett témát megfosztották a bonyolult mellékágaktól s az érzelmek differenciálódását szinte kerülni látszottak. Teljes ellentétben állanak a modern drámával, amely épen a változatos lelkiélet legaprólékosabb elemzése révén akar kitűnni. A zavaró mellékkörülményektől megtisztított egyszerű alapérzelmeket és az egyszerű, de annál inkább egymásból folyó s egységes cselekményt úgy adták elő, hogy nem egyéniségeket, hanem típusokat hoztak színre. Az eseményt legtöbbször transcendentális erők vezették s bonyolították, amelyek révén roppant szerep jutott a szimbolikus elemeknek, úgy a mesében, mint a scenirozásban. A színpadon való mozgás is szigorúan kimért, sablonos volt, amely minden egyéniesítést kizárt. A színpad és a darab felépítése mind állandó, merev feltételekhez volt kötve, amelyek megfeleltek a nép lelkében élő szimbolikus fogalmaknak. A nőt, alárendelt társadalmi helyzetét itt is utánozva, a színjátszásból kizárták; szerepét férfi játszotta. Ha ezekhez végül még azt is hozzávesszük, hogy a drámában fő volt az esemény, amit mindenki jól ismert, sőt csakis közismert eseményeket dramatizáltak: látjuk, hogy a gyermek játéka, tehát önkénytelen színjátszása és a régi színjátékok, ha nem is egészen közös, de *igen hasonló motivumokkal bírnak*.

A legszebb görög tragédiák csak kevés család sorsát ölelik fel, akiknek borzasztót szenvedni vagy elkövetni volt végzetők. (Aristoteles.) Ha a gyermekek játék közben valakit eszményül választanak, akkor Hunyadi Jánosnak, Kinizsinek vagy Dugovics Titusznak képzelik magukat. Hunyadihoz a töméntelen török megverése, Kinizsihez a toborzó, Dugovics-hoz a homokdombról való leráncigálás tartozik: tehát *nagy tett, nagy erő vagy nagy szenvedés*. Ilyen eszmény a Rózsa Sándor alakja is. Hány gyermekkel történt már meg az Al-

földön, hogy e szerepében az igazán való felakasztatás veszedelmét is eltűrte! Látjuk, hogy amikor a gyermek hőst választ, a *nagy tett* még az erkölcsi tartalomnál is sokkal fontosabb.

A gyermek játékaik közben néhány igen egyszerű erkölcsi érzelem kezd kialakulni, de ezek révén ő még szinte csak két táborba tudja osztani az embereket. Egyik részen állnak a barátok, akiket szeret, a másik oldalon vannak az ellenségei, akiket szívesen megverne. Ha ezt nem teheti, örül, ha azokat valami baj éri. A kettő közt álló közömbös-tipust alig veszi észre. Ezekre felnőtt korában vagy egyáltalában nem, vagy alig emlékezik. A régi dráma is csak néhány jellem-tipust különböztet meg. Az egyik oldal a jó, a másik a rossz emberek csapata. Van bátor s gyáva ember. Az egyik rész becsületes, a másik alattomos és fondorlatos. Ez az oldal az erősek, a másik a gyengék táborá. Az egyik mindent megnyert, a másik mindent elvesztett. Valamelyik hős, bátor, ügyes, szép, erős, sokat szenved, de mindent megnyer, mert mindenben diadalmaskodik, természetfeletti erővel bír. Ellenfele testileg és lelkileg visszataszító, semmi enyhítő körülménnyel vagy nemes vonással nem bíró gyáva cselszövő. Ha a hős erényei dacára is elbukik, akkor ezt a rajta felül álló végzettel magyarázzák.

A rövid, sem értelmet, sem percepciót nem terhelő gyermekdráma, amely magából fejlődő kerek eseményt ad elő, a mese (szerkezet), jellemek, nyelvezet, gondolattartalom, színhatás (sceneria) tekintetében olyan közel áll a régi drámához, mint amilyen messze áll a modern romantikus vagy naturalista drámától.

IV.

Figyeljük meg, mi iránt érdeklődik a gyermek és megismerjük az érzelmeit.

Lobsien M. és *Stern William* egyező eredményre vezető vizsgálódásai szerint a gyermek érdeklődésében az elméleti tárgyak közül az első helyen áll a *történelem*.

Nagy László tapasztalatai¹⁾ is azt mutatják, hogy az

¹⁾ *Nagy László*: A gyermek érdeklődésének lélektana. Franklin, 1908.

érdeklődés motivumai közt nincs egy sem, amely oly mértékben lekötne a gyermek lényét, mint az ő társas tevékenységei. Egész világa az a kis kör, amelyben az ő cselekvése folyik; egyébvel nem törődik. (113. lap.) A felnőttek társadalmának főleg azon jelenségei érdeklik a gyermeket, amelyek elegendő *érzéketli* anyagot szolgáltatnak, tehát a nagy külsőségekkel összekötött jelenségek. Ilyenek az utcai csoportosulások, menetek, vásárok, sportversenyek, komédiák, civakodások, katonai gyakorlatok. Érdeklik a gyermeket a felnőttek társadalmi életének azon jelenségei, amelyek *képzeletét* foglalkoztatják. Ilyenek a nagy küzdelmet kifejező események, egyesek vagy tömegek küzdelmei, akár erkölcsös, akár bűnös cselekedeteket foglaljanak magukban. Ilyenek a háborúk, nagyszabású bűnesetek, kivégzések, rémdrámák, öngyilkosságok, híres korcsmai verekedések. Hogy a gyermeket a nagy társadalmi életből leginkább a küzdelmek érdeklik, bizonyítja az a példa is, hogy az iskolai életből a gyermek a maga játékaiban többnyire csak a büntető tanítót utánozza. Ennek oka, hogy a gyermek társadalmi felfogásába leginkább a küzdelmek illenek bele s ezek az események alkalmasak az ő képzeletét élénk működésre ragadni. Ők rendszeren a világ szenzációs eseményeit játsszák el társaságaikban. Az eseményeket játék közben a maguk társadalmi felfogása szerint egyszerűsítik, képzeletükkel átalakítják, kiszinezik, megjelenítik s a jeleneteket egy hős körül csoportosítják, szóval dramatizálják. (115. lap.)

A gyermek érdeklődésének lélektana tehát ugyanarra az eredményre vezet bennünket, mint az előbb érintett szempontokból való vizsgálódások.

V.

Kik játsszanak a gyermekszínműben? Maguk a gyermekek vagy hivatásos színészek álljanak a kis nézők elé?

A modern pedagógiai felfogás lélektani és művészeti okokból arra a nézetre jut, hogy a gyermekdrámák előadásához felszerelt színen *kész művészek játékát mutassuk be* a gyermekeknek.

Nemrég a *Polgáriskolai Közlöny* is fölvetette az iskolai színelőadások kérdését. Egy vélemény a gyermekek által

előadott *iskolai színelőadások mellett* foglal állást.¹⁾ Igen helyesnek találja egy-egy dialógnak, avagy rövidebb, de hazafias irányzatú ifjúsági színműnek előadását olyan helyen, ahol az iskolai ünnepélyek nemcsak a tanulók, hanem egyuttal a felnőttek ünnepélye is, kivált a nemzetiségi vidékeken. Nem kellene fényes díszletek, mert a közönség javarészt szülőkből áll, akik gyermekeiket látják a színpadon és ez máris elég ok a mérsékelt kritikához. A folytonos próbák következtében már egészen sima a nemzetiségi diák kriminális kiejtése, mozdulatai már nem oly szögletesek, lelkük pedig egészen átgyuródott. Beleélték magukat szerepükbe, legtöbbször pedig nemcsak a várva-várt pillanatra, hanem egész életükre nézve. Vérré vált bennük a darab szelleme. S a szülők? Keressük ki közülök a legfanatikusabb «magyarfaló»-t, ki kontráz odahaza a história tanárának tanaira. *Könybelábadt szemekkel, némán gyönyörködik ő is a többivel*, átengedi magát teljesen a hatásnak, lelkesedik a szereplőkkel együtt. És miért? Szabad Magyarorszáért, a magyar hirért és dicsőségért!

Ez a vélemény a színjátéknak, illetőleg kifejezett tendenciájának határtalan nevelő hatását hirdeti. Ez a régi nézet.

Nézzünk két «modernebb» felfogást, amelyek *az iskolai színjátékok ellen*, illetőleg a külön gyermekszínházak mellett foglalnak állást. *Győri Vilmos*²⁾ egy nagyon ábrándos lélek naiv tévedésének tartja azt a hitet, hogy a tanulók lelke a színdarab betanítása alatt egészen átgyuródik s hogy a magyarfaló szülő megtér. Sőt, magyarfaló környezetben nem tartja okos és tanácsos dolognak a hazafias iskolai színi előadásokat. Kétes értékű nevelő hatásuk mellett nagyon kiabálnak és ennek következtében provokálnak is. Így Győri Vilmos nem is a hazafias, hanem egyéb szempontokból vizsgálja a kérdést. Vizsgálja 1. mint az iskola népszerűsítésének egyik eszközét. Ehhez munka és nem színjáték kell. 2. Az iskolai színjáték a művészi és irodalmi nevelés egyik segítője-e? S olyan-e, hogy általa a tanulók előadó készségét csiszoljuk és őket ügyes, elegáns mozdulatokra szoktatjuk, fellépésüket biztossá

¹⁾ Névtelen cikk a Polgárisk. Közlöny XV. évf. 10. számában: Néhány szó az iskolai színelőadások mellett.

²⁾ Győri V.: Az iskolai színjátékok ellen. Polgárisk. Közlöny. XV. évf. 12. sz.

tesszük? Ezekre nézve azt vallja, hogy ha már minden idevezető közelebbi, egyszerű eszközt igénybe vettünk, ha az iskola anyagi helyzete olyan, hogy a színielőadásra minden más elhanyagolása mellett be tud rendezkedni, akkor gondolkozhatunk arról, hogy vajjon arányban van-e a várható nevelői haszon a rendezésre fordított idő, anyagi erő, szellemi energia nagyságával. *A színielőadásnak igenis van nemes nevelő hatása, de csak remekművek művészi (vagy mondjuk legalább is hivatottabb) előadásában.*

Bálint Lajos cikke a gyermekdráma külön motívumai-val foglalkozik.¹⁾ «A gyermekdráma külön világa a reális élettől époly távol essék, mint a közismert mesevilágtól. Történését egy új fantázia adja meg, amelynek azonban kézzelfogható vonatkozásai legyenek a gyermek képzetkészletéhez, úgy a reális életből, mint a mesevilágból merítettetekhez.»

Mig az első vélemények az oktatás szempontjából nézték a kérdést, addig Bálint Lajos a gyermekdrámának és a gyermekszínháznak csakis a művészi feltételeivel foglalkozik «ezek meg semmiképen sem túrnak meg egy ilyen kék ceruzával aláhúzott oktató szándékot.» A cikk rámutat arra, a körülményre, hogy ami ebben az irányban mindezideig történt, (t. i. az utóbbi időben) igazán nem más, mint üzletileg többé-kevésbé jól spekuláló színházigazgatók mellékeresete. Máskor a színházigazgató a színészek helyett gyermekekkel játszatott, úgy okoskodván, hogy gyermekdarabot gyermekek számára csak gyermekek játszhatnak. Ez az álláspont tarthatatlan. A színésznek primitívvé kell stilizálnia a darabot, az anyagból ki kell választania azt, ami a kevesebb kulturával rendelkező gyermekközönség számára megtartható. Bálint Lajos kimutatja, hogy a gyermekszínesz munkája eredményben primitivséget jelent, de ez magának az alkotónak és eszközeinek kezdetlegessége, tehát nem azonos a lényeges dolgok primitivségével.

*

Óhajtanunk kell, jőjjön el a gyermekdráma nagy írója és találjon mesterekre, akik úgy adják elő a gyermekműve-

¹⁾Bálint L.: Gyermekszínház és gyermekdráma. Népművelés. VI. évf. 1. szám.

ket, hogy ezek a kis hallgatók értelméhez szóljanak, a kis hallgatók érzelmeit hullámoztassák. Jőjjenek az írók s a színművészek, akik a gyermekek művészi gyönyörködtetésére, művészi képzésére hivatottak. Úgy látjuk, a külön gyermekszínházaké a jövő. Az iskolai (pedagógiai izű) színelőadások lassankint egészen a mult emlékei közé fognak hanyatlani.

A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. tc. gyermektanulmányi szempontból.

Angyal Pál dr. egyetemi tanár és Bernolák Nándor egyet. m. tanár előadásai alapján írta Nemes Lipót.

Rövidítések: Fb = fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény.
Bn = büntető novella.

Még a XX. század embere is egy kissé bizalmatlanul fogadja a kriminalitás elleni törvényeket, mert fájdalmas képek jutnak eszébe a középkor rideg börtöneiből, a sötét tömlöcökből, ahová a társadalmi rend ellen vétkezőket a jogrend helyreállítása és a megtorlás gondolata juttatta. A sötét középkor nem ismert kiméletet. Minden bűncselekményt az egyéniség önkényének tekintett, amely önkényért keservesen lakolnia kellett a tetteseknek kor- és nemkülönbség nélkül. Ezt a kegyetlen felfogást teljesen megdöntötte a XIX. és XX. század pszichológiai kutatása, mely kimutatta, hogy a bűncselekmény természetes következménye bizonyos belső, vagy külső okoknak, nagyon gyakran a kettő együtt hatásának. A gyermektanulmányozók és fejlődéstannal foglalkozók pedig már ezideig is megállapították, hogy különösen a fiatalkorúak részben értelmi és erkölcsi fejletlenségük miatt, részben külső és belső okok hatása alatt nem uraik cselekedeteiknek.

Mínthogy a fiatalkorúak testi-lelki fejlődésének tanulmányozása a mi munkakörünk, szükségesnek érezzük annak kimutatását, hogy az új magyar törvény miképen számol a fejlődéstannal törvényeivel és miféle eszközökkel törekszik ellensúlyozni az antiszociális fejlődést.

E törvény ismertetése sehol sem oly jogosult, mint a mi folyóiratunkban, mert törekvéseink és eszméink teljes megvalósulását látjuk benne. Épp ezért nem a száraz paragrafusokkal foglalkozom, hanem annak az eszmevilágnak feltárása, azoknak az alapelveknek ismertetése lesz feladatomban, melyek a törvény rideg betüibe szellemet visznek.

Az első, ami az egész törvényből szembeütően emelkedik ki, a *nevelés gondolata*. A paragrafusok egész sorozata domborítja ki a pedagógiai elvet. Ez a körülmény kiemeli a bírót az eddigi ítélkezések sablonjaiból; nem lesújtania kell a megtévelyedett fiatalokra, hanem igaz szeretettel magához kell emelnie. A helyes nevelés eszközeivel meg kell mentenie a züllésbe kergetett, vagy züllés veszélyének kitett fiatalokat.

A nevelés és mentés elve mellett végső esetben a társadalom védelme is szerepel, mikor a fiatalokra fogházbüntetést szabnak (Fb. 55. §.). Ezt a büntetést egyebek meddősege esetén a legritkábban alkalmazza a bíró, de ekkor sem a megtorlás gondolata az alapmótvium, hanem a kellő foglalkoztatás, mint a kriminálpedagógia mellőzhetetlen eszköze.

A bíróból nevelő lesz, kinél a nevelői munka módjait és irányát nem tisztán filozófiai és etikai szempontok szabják meg, hanem a *gyermek egyénisége*. Az individualizálás elve nagyon fontos alappillére a Fb.-nek.

A bírónak nem a bűncselekményt kell a legapróbb részletekig kibogoznia, hanem a gyermek egyéniségéről kell tiszta képet alkotnia.

E célból meg kell állapítania a gyermek erkölcsi és értelmi fejlettségét, életviszonyait s környezetét, melyben nevelkedett. Ez «annak megállapítására irányul, hogy a fiatalok terhelt jövőbeli magaviselete és *erkölcsi fejlődése érdekében* mily intézkedés mutatkozik legalkalmasabbnak.» (28. §.) Hogy a bíró a gyermek életviszonyairól tájékozva legyen, «megbizzza a pártfogó tisztviselőt, vagy a bíróságnál erre a célra jelentkező más alkalmas személyt, esetleg a patronázs-egyesület útján, hogy a fiatalok egyéniségéről és életviszonyairól tájékoztatást szerezzen. A megbízott eljárásáról a bíróságnak haladéktalanul jelentést tesz.» (16. §.)

A bíró a fiatalokat, ha szükségesnek látja, egy, vagy

több orvosszakértő vizsgálatának vetheti alá, vagy erre a célra szolgáló megfigyelő intézetbe szállíthatja, hogy a fiatalkorút esetleges testi, vagy elmebeli fogyatkozása miatt különleges elbánásban részesíthesse. (18. §.)

A gyermekbirónak tehát pszichológiai és szociális érzékre van szüksége.

Amikor a bíró az abnormis fejlődés előidéző tényezőit megismerte, akár tárgyalás nélkül is megállapítja a gyermek egyéniségének legmegfelelőbb javító-nevelő intézkedést.

Ime, amiért a gyermektanulmányozók az egész pedagógiai rendszerünkben küzdenek: a gyermek egyéniségéhez, testi-lelki fejlődéséhez alkalmazott nevelő-tanításért, megvalósulva látjuk a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvényben.

A fiatalkorúak bírója nem megtorolni akar, hanem nevelni, tehát rést üt a klasszikus büntetőjogi iskola legfontosabb elvén: a legalitáson. Ezt az elvet áttöri az összes művelt népeknél a fiatalkorú érdeke. Hiszen a bíró eljárhat vád emelése nélkül is, (3. §. 4. pont) vagy ha a fiatalkorú jövőjére károsnak látszik, úgy az ügyész nem is emel vádat, (22. §.) a nevelő eljáráshoz elégséges az is, ha a fiatalkorún a züllés jelei mutatkoznak, mert a büntett csak véletlen alkalom ennek nyilvánulásához.

Nagyon fontos elve a birói működésnek a *rehabilitáció* gondolata. Ha fiatalkorúval szemben a javító és mentő eljárás megszűnt, úgy ez semmi megbélyegzést, semmiféle egyéb következményt nem von maga után. (Bn. 17. §.) Részben ebből a szempontból, másrészt a fiatalkorú lelki fejlődése s jövője érdekében már az eljárás is különbözik a felnőttétől. Az új törvény szerint a fiatalkorú érdekében a nyilvánosság csökkentését, illetőleg teljes megszüntetését is elrendelheti a bíró. (25., 26. §§.)

Ez lélektani szempontból nagyon fontos, mert van gyermek, kinek lelkéről a nyilvánosság előtti megbélyegzést, a megszégyenítést letörölni nem is lehet, viszont előfordulhat az is, hogy a fiatalkorú, különösen a védőbeszéd hatása alatt, valósággal dicsőségnak tekinti bűncselekményét s lelkesítést talál benne a jövőre is. Ép ezért, «ha attól kell tartani, hogy a tárgyalás egyes részletei és a védelem előterjesztése a terheltre hátrányos befolyást gyakorolhatnának, a

bíró elrendelheti, hogy a terhelt a tárgyalás e részének tartamára a tárgyalás helyiségét hagyja el.»

Ugyanezen szempontból, ha a fiatalkorú büntetőjog-szabályba ütköző cselekménye felnőtt terhelt bűnügyével áll összefüggésben, akkor a bíró elkülöníti a fiatalkorú ügyét, (9. §.) sőt a gyermek érdekében a hírlapi közlést is csökkentheti.

A megengedett hírlapi közleményben a fiatalkorú nevének még kezdőbetűit sem szabad kiírni. (13. §.)

Fontos alapelve a Bn.-nek és Fb.-nek a törvényes minősítés elve, mely szerint, ami egyébként büntett, az itt pl. vétség. (Bn. 2. §.) S habár a cselekményt vétségnek minősíti a bíró, mégis eljárást kell indítania a fiatalkorú érdekében. (Bn. 18. §.)

A gyermekkor határát 12 éves korra teszi a Bn. 15. §-a s itt téved, azt hiszük, a törvény, mert a fejlődéstani vizsgálatok szerint 14 éves kor az átváltozás kora. A fiatalkor határa 18 év. (Bn. 16. §.)

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható eljárások: a szülő figyelmeztetése (66. §. 1.), a szülő utasítása. (66. §. 2.) «Ha a bíró indokoltnak látja, a kiskorú ellenőrzése és felügyelete végett ideiglenesen pártfogót rendelhet; ha pedig a kiskorú testi vagy erkölcsi állapota veszélynek van kitéve, őt környezetéből eltávolíthatja és ideiglenesen az állami gyermekmenhelyen helyezheti el, vagy gondozását mindaddig, amíg ebben a kérdésben a gyámhatóság határoz, megbízható hozzátartozójára vagy más alkalmas személyre, vagy valamely gyermekvédő- vagy patronázs-egyesületre bízhatja s ezeket az intézkedéseket akkor is megteheti, ha a kiskorúval szemben a házi és az iskolai fegyelem eszközei hatálytalanoknak bizonyultak» (66. §. 3.)

A bíró megdorgálhatja, próbárabocsájthatja (46., 47., 48. §§.) vagy javító-nevelését rendelheti el a fiatalkorúnak. (52., 53. §§.). Ha a nevelés normális eszközei nem elegendők, ha az erkölcsi ráhatás kevésnek bizonyul, akkor a társadalmi védelem szempontjából a fiatalkorút fogházbüntetéssel sújtja. Hogy az intézkedések közül melyiket alkalmazza a bíró, azt a gyermek erkölcsi és értelmi fejlettsége határozza meg, tehát ismernie kell a gyermek lelkét, életét, kell tudnia multját, mert csak ezek alapján tud jövőjébe látni. (28. §.).

A nevelő intézkedésben tehát mindenkor individualizálni kell, még a fogházban is lehetőleg egyéniségének megfelelő munkáltatásban kell részesíteni, mert a nevelés gondolatát még e büntetésszerű intézkedésnél is érvényesíteni kell. (21. §.)

A törvény védő, óvó és nevelő törekvései az etikai megítélés szempontjából is rendkívül dicsérendők, mert a tömeglakások bakteriumokkal telt légkörében, az erkölcsileg mételyezett környezetben és az utca porában nevelkedő fiatalokorúval szemben igazságtalanság lenne a megtorlást célzó büntetéseket alkalmazni.

Azt hiszem, nagy vonásokban sikerült vázolni ama főbb szempontokat, melyek az új törvény bázisául szolgálnak. A gyermektanulmányozók igaz lelkesedéssel üdvözölhetik e törekvéseket, mert hisz eszméik diadalát látják bennük.

Ami már most a gyakorlati megvalósítást illeti, bizony egyelőre sok nehézségbe fog ütközni, mert az eddigitől teljesen eltérő a bíró szerepe. E törvényhez olyan bírói és ügyészi kart kell nevelni, mely bele tud mélyedni a pszichológiába és pedagógiába. A törvény módot ad ahhoz, hogy a bíró belepillantson a gyermek lelkébe; de egyelőre nem bír elég eszközzel ennek keresztülvitelére.

Ép ezért addig is, míg a bírói kar ily irányban lesz átalakítva, nem mellőzhetik a gyermektanulmányozó pedagógus és orvos támogatását, kik megfelelő készségükkel mindenkor segítségére lehetnek a bírónak. Az ügy érdekében pedig föltétlenül kívánatos, hogy a pártfogói tisztet gyermektanulmányozó pedagógussal töltsék be.

A patronázs-egyesületekké tömörült nagy társadalomnak segítségére igen nagy szüksége lesz a bírónak, mert a legnemesebb intenciókkal megteremtett törvény szellemében csak így tud eredménnyel munkálkodni.

Egyesüljünk tehát a nemzetjavítás és nevelés nemes munkájában, hogy közös erővel megteremthessük a szebb jövőt s a jobb társadalmat!

Pedagógiai Törkévések

Miért stagnál elemi iskolai rajz- oktatásunk ?

Irta s előadta Szücs Izsó iparisk. igazgató, a nagyváradí fiókkörnek
1912. december hó 7-iki ülésén.

Rajztanárok és tanítók sok és érdekes anyagot halmoz-
tak össze iskoláik rajzaiból az elmúlt évben tartott *drezdai
nemzetközi rajzkiállítás*on. Összehasonlíhattuk a kiállított
anyagot az előzetes londoni, berni, és párisi hasonló kiállítások
anyagával és örömmel állapíthattuk meg, hogy a rajzoktatás
terén nagy a javulás a reformmozgalmak megindítása óta.
De sajnálattal kellett arról is meggyőződnünk, hogy a javulás
nem egyöntetű a különböző fokú iskolákban. A közép- s
felsőiskolák 12 év alatt óriási haladást tettek a rajzoktatás
módszerének kialakulása terén. Ellenben az elemi iskolai
rajzoktatás módszere nem fejlődött eléggé. Ezen iskolák leg-
többjénél ma bizonyos megállás, stagnálás tapasztalható.
Sok elemi iskolában — a külföldön épúgy, mint nálunk —
a rajztanítás azon a fokon áll most is, mint a reformok
megindítása idején. Pedig a reformmunkákra a talaj hálá-
sabbnak mutatkozott kezdetben az elemi, mint a középfokú
iskolában. A reformmozgalom tulajdonképen az elemi iskolai
rajzoktatás körül indult meg; a rajztanítás irodalma is két-
ségtelen eredményeket mutatott fel e fokon mindjárt kez-
detben; az ellenállás is a reformokkal szemben sokkal gyen-
gébbnek mutatkozott az elemi iskolák tantestületei, mint a
középiszkolák tanári kara részéről. És mind e kedvező
előfeltételek mellett is nagyon kevés elemi iskola rajzgyűjte-
ménye mutatta a drezdai kiállításán a kívánt fejlődést.

A stagnálás egyik főokát abban találjuk, hogy fokoza-
tosan felépített, *egymást kiegészítő munkálkodás nem folyik*
egy-egy iskola folytatólagos osztályaiban, egyik osztály
munkája a másik munkálkodását nem fejezi be, hanem
sokszor ellensúlyozza, sőt lerontja. Világosítsuk meg példák-

kal ez állítás igazságát: Az ösztönszerű rajzolgotást egy-egy iskola első osztályának tanítója figyelemmel kíséri, de már ugyanazon iskola felső osztályaiban a tanulók ezen munkáját a tanítók ellenséges szemmel nézik. A tanuló önálló megfigyeléseit visszatükröztető ösztönszerű rajzokat a tanítók általában nemcsak hogy nem tanulmányozzák, de ily rajzok készítésére a gyermekereget nem is igen buzdítják. Pedig ily rajzok készíttetése a tanítónak semmi fáradságot nem okozna, viszont a tanuló megfigyelő képességét nagy mértékben volna hivatva javítani a felső osztályokban is. Ugyanígy vagyunk a mesék, olvasmányok, történeti események illusztrálásával, melyeket egyes osztályokban a tanítók szívesen kultiválnának, de ezen munkájuk haszonnélküli lenne, mert a megelőző osztályokban a tanító az illusztrációkat nem tartja a tanítás anyagába illeszthetőnek.

Komolyabb, behatóbb folytatólagos munkálkodásra egy-egy elemi iskola különböző osztályaiban csak elvétve akadunk. Alig néhány oly elemi iskolát találtunk a kiállításon, melyek gyermekrajzokkal a gyermektanulmányozás terén tettek kísérleteket. Ezek egyike a hamburgi Friedrichs-féle iskola. Kísérletei a legértékesebbek voltak az egész kiállításon. Ezen iskolában összegyűjtötték és figyelemmel kísérték ugyanazon tanulók rajzait több éven keresztül s e rajzokból állapították meg a rajztanítás és a többi tárgyak tanításának hiányait. Ez volt azon iskolák egyike, melyekben már 12 évvel ezelőtt is komoly, beható munkát láttunk a rajztanítás terén, de ahol egyben a tapasztalatokat évről-évre intenzívebben értékesítették. Ezen iskolában a gyermektanulmányozás alapeszméje természetszerűleg az, hogy az összegyűjtött rajzokból a tanítótestület tagjai vonják le következtetéseiket s értékesítsék tapasztalataikat az egyes tanulók rajzkészsége és megfigyelő képességük fokozatos javítása dolgában. Így láttuk e tanulságos gyűjteményben egy tanuló állatrajzait az 1-ső iskolai évből és ugyanazon tanulóét a 2-ik, 3-ik és 4-ik iskolai évekből is. Összehasonlíthattuk egy első éves jó megfigyelésű és egy negyedéves gyenge tehetségű tanuló emberalak rajzait, amelyek körülbelül ugyanazon alacsony fokon állottak. Mindenesetre üdvös figyelmeztetés a tanítóra nézve, hogy gyenge tehetségű tanulójaival szemben szerény igényekkel lépjen fel. Megbecsülhetlen tanulmányok a tanító kezében!

Az elemi iskolai rajzoktatás lassú fejlődésének második főokát abban láthatjuk, hogy a *rajztanítás céljaira nézve s ezzel együtt az elemi rajzoktatás egész anyagára nézve egy egészséges, egységes nézet nem tudott kialakulni*. Egyesek túl magas művészi célokat tűznek az elemi iskolai rajztanítás elé, ellenkezőleg mások az izlésfejlesztő célt teljesen elhanyagolják. Nem tudják továbbá a választóvonalat meghuzni a rajzolásnak, mint kifejező eszköznek a többi tárgyakkal való kapcsolata és az önálló rajztanítás s ennek izlésképző tevékenysége között. E kettős célt rendszerint szembeállítják ahelyett, hogy összeegyeztetnék egymással. Kevesen tudják még belátni, hogy az elemi iskolai rajzoktatásnak, e kettős célt elérendő, nem szabad egyoldalúnak lenni. Pedig hogy a rajztanítást rendszerint egyoldalúan kezelik, arról a bemutatott rajzgyűjtemények könnyen meggyőzhetők a kiállítás komoly tanulmányozóit. Az iskolák legtöbbször pl. megelégedett magával az ösztönszerű rajzolgatással és mást fel sem vett tananyagába. Pedig az ösztönszerű rajzolás csak kis része az elemi iskola rajzoktatásának.

Vannak azután tanítók, kiknél a rajzolás tanítása csak néhány kézűgyesítő gyakorlatra terjed ki.

Emlékezetből rajzoltatásra, mely pedig a tanult anyag megértését avagy meg nem értését igazolhatná, alig akadunk Drezdában.

Természet után rendszerint csak az 5-ik, 6-ik iskolai évben rajzoltatnak a tanítók, pedig a régebbi párisi, londoni, berni kiállításokon kis gyermekiskolák (óvodák) természet utáni rajzaival is találkoztunk.

Nagy a forgalomzavar az elemi rajztanítás célját illetőleg még mindig az agyakban. A nézetek tisztázását célozza Boros Rezső, a kiváló pedagógiai érzékkel bíró rajztanár, egyik legutóbbi cikksorozatával, melyben fejtegeti, hogy a rajzoktatás, ha helyesen vezetik, — az izlés fejlesztésén kívül egyrészt megfigyelésre, egybevetésre, tehát gondolkozásra tanít, másrészt azonban kifejezésre, a képzelet megtestesítésére, önálló alkotásra, produkálásra, munkára ösztönöz, őszinte s az egész életre kiható munkaszeretetre nevel. Ezen okokból a rajzoktatást, felismervén benne a cselekvésre ható erőt, mindenütt az elemi iskolai oktatás általános tényezőjévé, központjává kell tenni. Az elemi iskolai rajzoktatás ily általános irányú kultiválásától még messze vagyunk.

De habár a pedagógusok felfogása nem is lett egységes a rajztanítás módszerére nézve, egyet örömmel lehet konstatálni s ez az, hogy a régi rajztanítás egyik legnagyobb hibájához, a sablonos, egykaptafára való tanításhoz sehol sem térnek vissza. Az *egységes tanmeneteket*, ami az elemi iskolai rajztanítást még 10–15 évvel ezelőtt is annyira jellemezte, már sehol sem találtuk. A modern rajzoktatás egyik legnagyobb vívmánya, az egyéni tanítás kezd meghonosodni az iskolákban. Más képe van a rajztanításnak a tengerrel biró Hamburg városában és más egy folyó melletti városnak elemi iskoláiban, más a hegyes vidéki és más az alföldi községek iskoláiban. Más a városi és más a falusi iskolákban. Minden egyes iskola tantestületének, minden egyes tanítónak ki kell vennie részét a tanítás anyagának összeállításából. Akkor idővel könnyen kialakulhat az elemi iskolai rajztanításra nézve általában egy egységes, egészséges nézet a tanítók között és a tantestületek nem fognak megelégedni felületes semmit sem érő egységes tanmenetekkel, aminők megteremtését oly sokan óhajtják, de amelyek behozatala ismét tönkre tenné a reformok 12 éves korszakának vívmányait.

A rajztanítás lassú javulásának harmadik főokát *az elemi iskolai rajzoktatás szakfelügyeletének hiányában látom*. A középiskoláknál sem általános még a szakfelügyelet, de ahol ez megvan, ott annak hatása máris szembeötlő. A szakfelügyelet hatása a középiskoláknál nemcsak az irányításban és az ellenőrzésben nyilvánul, hanem abban is, hogy a felügyelet a rajztanárok intenzívebb önképzésére is befolyással volt. Mig ezzel szemben az elemi iskolai szakfelügyeletet a hatóságok csak helyyel-közzel, nagyon kevés helyen rendezték. Münchenben, Hamburgban, Németország, Svájc és Anglia több nagy városában, úgyszintén Budapesten a szakfelügyelet meg van honosítva. A haladást e városok elemi iskoláinak rajzgyűjteményei a drezdai kiállításon fényesen igazolták is. Magyarországon, annak legalább nagyobb városaiban, szintén rendezni kell a szakfelügyeletet és pedig egy okos, elnéző, liberális szakfelügyeletet, hacsak nem akarjuk problematikussá tenni a rajztanítás újabb vívmányait.

A rajzoktatás visszamaradásának negyedik oka a *tanítóképzés fogyatékoságában rejlik*. A rajztanítást a tanítóképző-

ben ezelőtt mostohagyermekként kezelték. Ma némileg ugyan javult a helyzet, de ennek előnyeit a régi tanítók, akikből a tanítóság zöme áll, sajnos már nem élvezhetik. Ezen a hiányon is részint a szakfelügyelet, részint helyesen vezetett tanfolyamok lennének hivatva segíteni.

Számtalan kérdés vár még az elemi iskolai rajztanítás terén megvitatásra. Így többek között különösen fontos az *évvégi rajzkiállítások rendezésének kérdése*. Miként kellene a kiállításokat rendezni, hogy azokból az oktatásügynek haszna legyen?

A kiállítások ezidőszerint általában parádés kiállítások, szemképráztatásra valók, a nagyközönség, a szülők és a gyermekek részére. Nem arra, hogy azokból tanuljanak is valamit a tanítók.

A gyermektanulmányi társaságra ezen a téren nagy feladatok várnak még!

Stadelmann drezdai intézete ideg- beteg gyermekek számára.

Irta: Lázár Szilárd dr. reáliskolai tanár Budapesten.

Németországi tanulmányutam alkalmával nem mulaszthattam el meg látogatni Stadelmann dr. idegorvos hirneves intézetét. Stadelmann szives volt az intézet egész berendezését megmutatni, s az ott elhelyezett idegbeteg gyermekek tanítására vonatkozólag oly érdekes és értékes dolgokat mondott, hogy célszerűnek tartom azokat e helyen ismertetni.

Az intézet külső berendezése, elhelyezése minden tekintetben megfelel a modern egészségügyi követelményeknek. Drezda külvárosi területén fekszik, ott ahol már csak villaszerűen épített lakóházak vannak, sűrűn befásított kertekkel körülvéve. Maga az intézet is ilyen nagy kerttel körülvett egyemeletes villa. Az épület csak mintegy 10—12 gyermek befogadására alkalmas, de Stadelmann dr. nem is óhajt ennél több növendéket felvenni az individuális kezelés és tanítás szempontjából. A belső berendezés a lehető legkényelmesebb, mindenütt nagy, világos szobák, egyszerű, de

izléses butorzattal. A gyermekek mellé három ápolónő s egy felügyelőnő van rendelve, akik az orvos intézkedéseit foganatosítják.

Engem elsősorban a gyermekek tanítása érdekelt s az intézet vezetője erre vonatkozólag szíves volt részletes felvilágosítást adni. A felvétel s az orvosi diagnózis megállapítása után (a gyermekek között főleg neurastheniások vannak), Stadelmann először is több heti, esetleg több hónapi teljes szellemi pihenőt rendel. E teljes pihenő után pedig mindenekelőtt önmaga veszi át a növendék tanítását. Célja, mint ő ezt kifejezte, zárt s egy összefüggő egészet alkotó gondolkodást (ein geschlossenes Denken) elérni. A tapasztalat szerint ugyanis az idegbeteg gyermekek legnagyobb része nem tudja képzetait logikus összefüggéssel asszociálni; a figyelemnek állandó ide-oda csapongása, az érdeklődésnek folytonos változása szétrombol minden egységesítést. Stadelmannak első törekvése tehát az ész egységesítő funkcióját újból megteremteni. Ezt ő a Zillerféle koncentráció eljárásával éri el. Az illető gyermekkel való naponkénti, eleinte csak rövid ideig (10 perc) tartó fesztelen beszélgetés kapcsán kiválaszt egy koruknak, szellemi nivójuknak megfelelő alapképzetet s e köré koncentrálni minden egyéb ismeretet. Az alapképzetet a természetrajz, természettan, földrajz vagy történet köréből választja. A cél, ismételjük, nem rendszeres ismereteknek a nyújtása, hanem tisztán csak a methodikus gondolkodás elérése.

Stadelmann dr. szíves volt nekem ezt az eljárást több gyermekben be is mutatni. Az egyik 10 éves fiúhoz a buzára vonatkozólag intézett kérdéseket; a fiú a legnagyobb érdeklődéssel mesélte el mindazt, ami a buzával csak összefügg. Beszélt a malmokról, a kenyérsütésről, a szalmakalapról stbről. Egy másik 12 éves fiú ugyanolyan élénken adta elő az elektromosság alaptünetményeit. S mindez a legnagyobb kedvvel, fesztelenül történt. Ez a koncentráció eljárás tehát megteremti azt, ami hiányzott: az érdeklődésnek és figyelemnek huzamosabb időre való egyirányú lekötését.

Amikor a növendék methodikus gondolkodása már eléggé kifejllett, veszi át a tanítást az intézetben működő gyógypedagógiaileg képzett tanító s a bejáró tanárok. A tanítás eredménye majdnem valamennyi esetben sikerre vezet. Megjegyzendő, hogy az intézet nemcsak elemi iskolára, hanem középiskolára és kereskedelmire is előkészít. A gyermekek elsajátítják a szükséges anyagot s azután nyilvános iskolában vizsgáznak. A rendszer tehát ugyanaz, mint nálunk az ideges tanulók áll. intézetében. Vannak növendékek, akik egy-két évi kezelés után már nyilvános iskolában folytathatják tanulmányaikat a legjobb eredménnyel. De azért ezekkel, mint egyébként minden volt növendékével Stadelmann

dr. fenntartja az állandó érintkezést; a volt növendékek időközönként meglátogatják őt s ő barátságos apró beszélgetés során meggyőződik állapotuk javulásáról.

Amikor az igazán mintaszerű intézetet a lehető legkellemebb benyomásokkal elhagytam, egy cikk jutott eszembe, melyet nemrégiben olvastam, s melynek írója azt fejtegette, hogy ideges gyermekeket nem érdemes középiskolai tanulmányokkal ellátni, mert csak árthatnának a társadalomnak, a köznek, ha később képesítésök révén nyugodt megfontolást igénylő állásba jutnak. Hogy ez a felfogás mennyire téves, csak ekkor láttam világosan.

Könyvismertetés.

A gyermektanulmányozás módszerei különös tekintettel a kisdéd korra. Irta *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára. Lényegesen bővített második kiadás. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság füzetes vállalatának 1. füzete. Ára 80 fillér.

Ballai Károlynak, a Gyermektanulmányi Múzeum titkárnak ily című füzete rövid idő alatt második kiadást ért, ami magában is mutatja, mily érdeklődéssel kíséri a társadalom a gyermektanulmányozás munkáját. Ballai az első kiadást jóval kibővítette, belevette az azóta nyert eredményeket, megtoldotta újabb fejezetekkel és az egészet átdolgozta. Aki a gyermektanulmányozásával foglalkozni kíván, szülő, tanító, óvónő egyaránt, teljes tájékozást nyer a tanulmányozás feladatára, céljára, módszereire és történetére nézve. A mai tanítás és nevelés nem is helyezkedhetik más alapra, mint a gyermeki lélek és test tökéletes megismerésére. És bár ennek az újabb tudománynak az őseredete már talán az első történelmi korszakra vezethető vissza és bár nemcsak a művelt görög-római népeknek voltak embereik, akik e kérdés körül észlelt tapasztalataikat, gondolataikat az utókornak átadták, hanem a kultúra kisebb fokán állott ókori népeknek is. Rendszerbe ezek az ismeretek sohasem voltak foglalva; egység azokban sohasem volt. A gyermektanulmányozás több tudományból fejlődött és alig több mint három évtizedes.

A gyermektanulmánynak feladata: a rendes és rendellenes fejlődésű gyermekek mindenoldalú vizsgálása és a fejlődési menetek megállapítása.

Ezeknek a mindenoldalról való vizsgálódásoknak a történetét, módszereit és eddigi eredményeit mutatja be Ballai e füzetben.

Kezdi a testi fejlődés vizsgálataival és sorra veszi a gyermek testmagasságának, testsúlyának, koponyájának méréseit, azok módját és azon mérések eredményeit, melyeket Szász Irén és Juba Adolf dr. nálunk a fővárosban, külföldön pedig Hoesch Ernst asszony, Kirchhoff és mások végeztek és melyeknek általános eredménye az, hogy a fiúknál a szellemi fejlettségre túlnyomó hatást gyakorol a testmagasság, leányoknál nagyobb a hatása a korkülönbségnek.

A testi vizsgálata után a lelki élet egyes jelenségeinek kísérleti vizsgálódása következik; ennek kapcsán ismerteti Ballai a Ranschburg-féle szó- és képzetkincs-vizsgálatot Faragó Mindentudó Képeskönyve segítségével, Stern kísérleteit a látási felfogó képességről, Ranschburg mnemométerét az emlékezet vizsgálására, a szópármódszert, a hallási felfogóképesség, a név-, az arc-, szín- és számemlékezet vizsgálásának módszereit. Az értelmiségi fokok megállapításánál különösen a Binet—Simon-féle u. n. Échelle métrique de l'Intelligence, az intelligencia-vizsgálatok lépcsőfokainak elméletét és annak gyakorlati értékét ismerjük meg, kiegészítve azt az Ebbinghaus-féle kihagyásos módszerrel.

Nagyfontosságú a gyermekek alkalomszerű megfigyelése, melynek a gyakorlati pedagógiában nagy haszna van. A gyermekek érdeklődését kísérleti megfigyelés útján tanulmányozta Nagy László és «A gyermekek érdeklődésének lélektana» c. művében részletesen le is írja megfigyelése módját. Adatokat gyűjtött a gyermekeknek általános érdeklődésére vonatkozólag, majd a játékok, testi tevékenységük, érzéki, egyéni, állandó, logikai és más érdeklődéseikre vonatkozólag.

Nagyjelentőségű a gyermek ismeretére a gyermek egyénisége. Ma már egyénileg kell tanítani, az egyént pedig ki kell ismerni; ezt csak gyermektanulmányi alapon lehet helyesen. Az ily megfigyelések által jutott a tudomány az egyéni típusok s ezek után a tanulási típusok megismerésére. Erre nézve a Magyar Gyermektanulmányi Társaság is végzett számottevő kísérleteket a Schreuder-féle képes írkák segítségével. A gyermek alapos ismerete rávezette a pedagógusokat egyéniségi lapok vezetésére, amit Franciaországban minden tanító már régen meg is tesz. Ballai bemutatja a nagybecskereki, ill. a torontáli iskolákban használt u. n. Martosné-féle jellemlapot.

Áttér azután a Gyermektanulmányi Múzeum ismertetésére és annak egyes osztályaira, a gyermekmunkák, különösen az ösztönyszerű rajzok gyűjtésére és e gyűjtések eddigi eredményeire.

Külön fejezeteket szentel a kisdéd megfigyeléseire, annak fejlődését, nyelvét, képzettartalmát, rajzait, ösztönszerű alkotásait, játékeit, dalait figyeli meg és rámutat mindazon módszerekre, amelyek segítségével a kisdéd összes testi és lelki életnyilvánulásait meg lehet vizsgálni.

A füzet nem halmaza a tudományos műszavaknak, hanem egyszerű, könnyen érthető modorban, laikusok számára is élvezetesen megírt ismertetése a gyermektanulmány különböző ágainak és ezek módszereinek. Megjelent a Gyermektanulmányi Társaság Füzetes Vállalatában, kapható a társaság könyvkiadó hivatalában, (Budapest, VIII., Máriaterézia-tér 8–9), Ranschburg Gusztávnál, (IV., Ferenciek-tere) s minden hazai könyvkereskedésben.

Büchler Hugó Nagybecskerek.

Iskola-egészségi könyvtár. Szerkeszti *Tuszkai Ödön dr.* Értékes vállalatot indított meg Tuszkai Ödön dr. iskolaorvos. A fenti címen eddig hat közvetlenül, népszerűen megírt füzet jelent meg. Mindannyi arról tanúskodik, hogy jeles orvos és épp olyan jeles pedagógus tollából kerültek ki. A szerző azon iskolaorvosok derék táborába tartozik, akik nagy önzetlenséggel, odaadással küzdenek az iskolai higiéné és egy egészségesebb nemzedék felnevelése érdekében.

Az I. füzet *«Felvilágosító előadás»*-t foglal magában, amelyben okosan, logikus rendben, a valóságnak realiztikus, de nem kiszínezett feltárásával óvja az iskolából távozó ifjúságot a nemi élet veszedelmeitől. Valóban mintaszerű az a mód, ahogyan a fiatal-ságot rávezeti az önmegtartóztatásnak legalább a nagykorúsáig való gyakorlására.

A II. és III. füzet, *«Fordulópontok a nők életéből»* ugyancsak felvilágosításokat tartalmaz fiatal leányok részére.

Mindenesetre a legtöbb érdeklődésre a IV., V. és VI. füzet tarthat számot. Ennek címe *«Életuntak»*. (Adatok a pályaválasztás kérdéséhez.) Egy kis szemle után, amelyet egykori osztálytársai anyagi és társadalmi helyzete felett tart, ismerteti a pályaválasztás «általános tudnivalóit». Milyen szempontok az irányadók a realiztikus vagy humanisztikus pályaválasztásban? E kérdés megoldását keresve, fejtegeti a gyermek veleszületett diszpozícióit, a szülői háznak tudatos és öntudatlan szuggeráló hatását, figyelmeztet a fizikai erők és az ambíciók közti egyensúly szükségességére. A pubertász korában a gyermek rendszeren azt tüzi ki célul, hogy «nagy emberré» lesz, és ebből már is némi «tekintélyt» előlegez magának.

A szerző a pályaválasztás külső tényezői gyanánt a szülők,

tanárok és az orvosok szerepéről szól, amely sok esetben fontosabb, mint magának az ifjunak szerepe. Ezt abból magyarázza, hogy az emberek, majdnem mindnyájan szuggesztiók hatása alatt cselekszenek akkor is, amidőn pályát választanak.

Nagyon helyesen mutat rá az alteráló szuggesztió káros hatására, amely egy természetesen fejlődő hajlamot bizonyos pálya iránt elnyom, csak azért, hogy olyan irányba terelje az ifjút, amelyet azután sokszor a pályatévészettiség követ.

A *«részletes tudnivalók»*-ban a szerző egy kis körutazásra visz bennünket az egyes pályák körül. Szól az ügyvédi, jogi, közhivatali, katonai, papi, tanári, orvosi pályákról, elmondva mindegyik előnyeit és hátrányait, azokat a küzdelemeket, amelyek az anyagiakban szűkölködő ifjura ezen egyes pályák elején várnak. Azután sorra veszi a technikai, ipari és kereskedelmi, művészi és ujságírói pályákat, kiemelve mindenütt a legfőbb szempontokat, amelyek előnyössé vagy hátrányossá teszik.

Tuszkai dr. jól ismeri témáját, mert orvosi minőségében mint *megfigyelő*, állandó gyakorlatra tett szert. Valóban az életet ismerő orvos áll előttünk, az orvos, aki mint ilyen és mint ember siet segítségére az ifjunak a legnagyobb lelki harcokban, a pályaválasztásban. De nemcsak az ifju, hanem a szülő, az orvos, a nevelő egyaránt kell, hogy a pályaválasztás nagy kérdésében, amelyre sokszor valóban döntő hatása van, körültekintéssel, tájékozottsággal birjon. Ne legyen az élet legfontosabb lépése véletlen szuggesztió műve. Alapuljon az a gyermek tehetségeinek, hajlamainak korán való felismerésén, amely csak úgy lehetséges, ha a szülő, az orvos és a tanár időt szentel a gyermek megfigyelésére, tanulmányozására. Még sohasem volt két gyermek egyforma. Mindenkinek, aki a gyermek pályaválasztásába befoly, ismerni kell a főtípusokat, de még ez sem elég, ismernie kell a pályát választó egyéniségét. Ami jó pálya Pálnak, az még nem jó Péternek.

Tuszkai nagy szolgálatot tett kis könyvével e fontos ügynek. Minden szülő, orvos és tanító kezében nélkülözhetetlen az ilyen világosan megírt, tájékoztató munka.

Gyulai Aladár.

Studien zur Kinderpsychologie. Gyermeklélektani tanulmányok. Von Dr. David Katz, Privatdozent der Philosophie an der Universität Göttingen, 1913.

Ez a tanulmány igazi nyereséget jelent a gyermeklélektannal foglalkozóknak. Azon csekély számú munkák sorát gyarapítja, amelyek a tanköteles koron innen levő gyermekek lelki jelenségeit vizsgálják s végső eredményeiben nemcsak a gyermeklélektannak, hanem az általános lélektannak is szolgálatot tesznek. A

tanulmány különösebb érdeklődésre tarthat számot, mert a kísérleti eljárást, melyet eddig nem tartottak alkalmasnak a gyermeklélektani vizsgálatokra, juttatja döntő szerephez. A tanulmány nemcsak érveivel, de a közölt kísérletek eredményeivel fényes igazolása a szerző álláspontjának, aki Ament nyomán elterjedt azt a tételt, hogy a gyermek korának növekedtével fokozatosan válik alkalmassá a kísérleti eljárásra, oda módosítja, hogy a *legfontosabb lelki jelenségek vizsgálatának lehetősége fogy a gyermek korának növekedésével*. Annál is inkább áll ez a tétel, mert tudjuk, hogy a felnőtteknél bizonyos lelki jelenségek, mint a lelki fejlődés eredményezte készségek vannak meg, s így ősi formájukat és fejlődésüket csakis a gyermekeken észlelhetjük. Ilyenformán nemcsak a gyermeki lélek tanára vonatkozólag kapunk értékes eredményeket, hanem a felnőttek szövevényesebb lelki jelenségeit is csak ez úton vizsgálhatjuk és magyarázhatjuk. Szükséges tehát, hogy elméleti pszichologusok nagyobb fontosságot tulajdonítsanak a gyermek lelki jelenségei vizsgálatának. A gyermeki lélek megismeréséhez pedig a helyesen vezetett kísérletek juttatnak. A szerző felsorolja a kísérleti eljárás főfeltételeit, igazolja, hogy gyermekektől nyert eredmények bizonyos problémák szempontjából sokkal reálisabbak, mint a felnőttek reflexiók által befolyásolt ítéletei, továbbá, hogy a gyermek érdeklődésének felkeltése a kísérlet iránt nem káros, amint nem mutatkozott káros hatásának az állatkísérleteknél az a körülmény, hogy az állatokon kiéheztetett állapotban figyeltek meg bizonyos lelki jelenségeket.

A szerző egy igen komplikált problémát, a *fogalom keletkezését* kívánta vizsgálni. A fogalom keletkezésében a legnevezetesebb szerepe az abstrakciónak van, azért előbb az abstrakciót kellett vizsgálat tárgyává tenni. Ámde az a felnőtteknél mint kifejlődött készség van meg, azért vissza kellett menni oda, ahol annak alakulását, kezdetleges működését figyelhetjük meg. Így jutott el a szerző a 3–6 éves korban levő gyermekekkel való kísérletezéshez.

A tanulmány második részében az ez irányban végzett kísérletek, valamint azok eredményeinek leírását kapjuk. A részletes ismertetés helyett csak néhány fontosabb mozzanatot emelünk ki. Így azt, hogy ez a rész *kitünő példa arra, miként kell a gyermekekkel való kísérletezésben lépésről-lépésre haladni*, mily pontossággal a legkisebb részletre kiterjedő figyelmes meggondolással kell a kapott eredményeket feldolgozni. Ennek a résznek áttanulmányozása hasznos szolgálatot fog tenni a gyermekekkel kísérletezni akaróknak.

A kísérletek 3 csoportra oszlanak. Az 1. és 2. csoportban levőket 3–6 éves gyermekeken, a 3. csoportban levőket felnőtte-

ken végezték. A cél volt az absztrakció vizsgálata általánosságban. A szerző úgy oldotta meg a feladatot, hogy a kísérleti személyek elé mértani alakokat tett, amelyek egy, az összehasonlítás alapjául szolgáló alakkal vagy színre, vagy alakra nézve megegyeztek. A kísérleti személynek a feladat megoldásakor valamelyik résztulajdonságot (szint, alakot) el kellett vonni a figurák adta összbennyomásból.

Ha most a végzett kísérleteknek csak számszerű eredményeit foglalnók össze, akkor e tanulmány legszebb, legtanulságosabb és a kísérleti eljárás demonstrálására is legfontosabb eredményeit figyelmen kívül kellene hagynunk. Itt az egyszerű statisztikai eljárásnak alig van szerepe, mint ahogy egyebütt sem. Mert ha pl. emlékezetvizsgálattal foglalkozunk, s 3 kísérleti személy egyforma eredményt ad a megállapított értékegységek alapján, azért a 3 kísérleti személy viselkedésének megfigyeléséből igen fontos tanulságokhoz juthatunk, ami a pusztán statisztikából nem tűnik ki. E tanulmánynak abban rejlik a nagy becse, hogy minden kísérletnél megkapjuk a *kísérleti személy viselkedésének hű képét, cselekvésének lélektani elemzését, s minden egyes megfigyelés eredményének a következő kísérleteknél való felhasználását*. E rész tanulmányozása nélkül e dolgozat igazi értékéről alig lehet képet alkotnunk.

A kapott végső eredmények rövid foglalata: hogy a színek egyezősége inkább lekötötte a kísérleti személyek figyelmét, mint az alak egyezés, tehát az egészből, mint résztulajdonságot a szint vonhatták el könnyebben. A figyelmet jobban lekötő mozzanatnak van döntő szerepe a résztulajdonság elvonásában. Ezt igazolja az, ha az alaknak különösebb érdekességet adunk (pl. egy disznó alakját), akkor ez győz a színnel szemben. Az alak abstrahálása jóval nehezebb feladat. Az alak elvonatására irányuló kísérletek jobban kifárasztották a kísérleti személyt. Beigazolódott, hogy a szín ismerete közelebb van a gyermekhez, mint az alaké, tehát amaz a primitívebb természetű. A színek sokkal erősebben törekednek érvényesülni az alakoknál. Még csak annyit, hogy a felnőttekkel tachistoskopikus kísérletek segítségével járt el a szerző, s ez az eljárás alkalmasnak mutatkozott a gyermekekkel és felnőttekkel való kísérleti eljárások között levő nagy különbségek elenyésztetésére.

Révész Emil

a fővárosi Pedagógiai Szeminárium
lélektani laboratóriumának assistense.

Lapszemle.

Az engedetlen gyermek. Kisdednevelés 1913. I. II. *Martos* Ágostné érdekes és mélyreható pszichológiai elemzéssel világítja meg a gyermek engedetlenségének, dacosságának okait, különösen a 3—6 éves korban.

Az engedetlenség főokai a gyermekben uralkodó erős ösztönök. A gyermek fejlődő akarata nem tud még a feltörekvő vágyak, ösztönök alól szabadulni, nem tudja őket legyőzni azért, hogy a mi akaratunkat kövesse. Pl. a gyermek elmerülve játszik, mi parancsolunk néki valamit, ő vonakodik a parancsot teljesíteni. Itt a *játékosztön* ereje lépett fel gátlólag. Ugyanigy lehetnek okai az engedetlenségnek a gyermek hatalmas *mozgás-ösztöne*, az életfentartás ösztöne (éhség, szomjúság, fáradtság, álmoság). Az engedetlenség okát kereshetjük még a gyermek *testi diszpozíciójában*. Pl. a gyermek gyenge, vérszegény, ideges, kezdődő betegség lap-pang benne, mindezek legyőzik az akaratot az engedelmességhez.

Érzelmi okok is vezethetik a gyermeket elhatározásában, a gyermek engedelmeskedik szeretetből, félelemből, viszont dacoskodik, mert ellenszenvvel van nevelője iránt.

Lényeges oka még az engedetlenségnek a parancs meg nem értése, az erre vonatkozó képzet tartalom hiánya, vagy a gyermek fejletlen ítélőképessége.

Sokszor ellentétes kétféle parancs összeütközése okoz dacosságot, ezért is kívánatos, hogy együttműködjék az óvoda és iskola a szülői házzal.

A nevelő kötelessége az engedetlenség motívumait vizsgálni és azok megszüntetéséről gondoskodni. Fejleszthetjük az engedel-mességet gyakorlással, szoktatással, de főleg az *erkölcsi belátás* fokozatos kifejlesztésével. A tudatos engedelmesség az erkölcsi belátás eredménye, ezt igyekezzünk elérni. A gyermek egyénisé-gének alapos ismerete szükséges az engedelmességet gátló okok megszüntetéséhez. A verés és a durva fellépés a legrosszabb esz-közök, mert a gyermek bár félelemből teljesíti akaratunkat, de belsőleg annál nagyobb ellenállást érez.

Az engedetlenség tehát nem *rosszaság* és az engedetlen gyer-mek nem *bűnös*.

Ferencz Ella.

A beszéd megértése. (*Heidsick J.*, Breslau. Zeitschrift für Kinderforschung. XVIII. évf. 1. füzet.) A hangokat három nagy csoportba osztja: *természeti hangok*; *zenei hangok*; *a beszéd hangjai*. Ezek közül leginkább az emberi beszéd megértése érdekel ben-

nünket. Egyes esetek nyomán, amelyeknél betegség vagy hirtelen megijedés következtében az egyén elvesztette beszélőképességét, kutatni kezdték a beszéd felfogásának, megértésének központját az agyban. Eleinte *szenzorikus* és *motorikus* központot különböztettek meg, később ezeknek a száma nagyon megszorodott, így lett a beszéd megértésének, a szó kimondásának, az írásnak, az írás felfogásának stb.-nek központja. Az író szerint az első megkülönböztetésnél hiba történt, mert tisztán szenzorikus vagy motorikus tudattartalom nincs, hanem minden lelki élmény *szenzomotorikus* mozzanatokból áll, amelyek ingerből és reakcióból alakulnak.

Természeti hangok, mint állati hangok, víz csobogása, levelek zizegése stb. megértése úgy történik, hogy a tapasztalás közben az akusztikai ingerhez a tárgy optikai képzete kapcsolódik. Ez a kapcsolat teszi aztán, hogy a természeti hangokat, pl. különböző állatok hangjait egymástól meg tudjuk különböztetni, anélkül, hogy azt látnók. Az akusztikai inger ugyanis a vele együtt szerzett tárgy képét fogja felidézni, pl. a béka hangja a béka alakját s így jön létre a felismerés és megkülönböztetés más természeti hangoktól.

A *zenei hangok* felfogása szintén természetes képessége az embernek s már a legkisebb gyermek, ki beszélni még nem tud, megérti a zenei hangot. Figyel rá, sőt mozgásokkal is kíséri.

Ezekkel szemben áll a *beszéd hangjainak* megértése. Ezt már tanulni kell. A beszéd szói ugyanis csak jelképei a tárgynak, belső összefüggésben nincsenek vele. A természeti hangok a föld minden népére; a legműveltebbre és a műveltség legalacsonyabb fokán állóra ugyanazt jelentik. A tárgy elnevezése azonban csak azt a nyelvet ismerő emberre nézve bír értelemmel.

A beszéd megértése úgy történik, hogy elsősorban a szók hangjait fogjuk fel, még pedig szenzorikus és motorikus képzetek segítségével, vagyis szerinte csak azt a hangot fogjuk fel, amelynek akusztikai ingere egyszersmind a beszédszervekben mozgási ingert hozott létre. Példa erre egy ismerős név és egy nehéz idegen név megértése. Az előbbinél a hangérzetekhez a gyakorlat folytán könnyen kapcsolódnak a megfelelő mozgási érzetek, tehát a hangok egymásutánjának felfogása is gyors és biztos lesz, míg az idegen név megértésénél éppen ennek a hiánya okoz nehézséget. A szavak mechanikus megértése után következik a tartalom felfogása, a megfelelő tárgyképzetek kapcsolatából. A beszéd megértése és a beszéd folyamata közt nagy különbség nincs, mindegyik a beszéd-hangok különböző kombinációjának emlékezetbe vétele és reprodukálása, csak hogy az egyes mozzanatok mindegyikénél más sorrendben következnek.

Az idiotizmus okai. (Jido Kenkyu, 1912. szeptember. Tokio.)
 Irta: R. Ikeda. A kutatás célja volt, megállapítani, hogy mi módon és milyen szülőknél örökölhető az idiotizmus s hogyan szerezhető meg. Eredmények:

A nagy szellemi tehetség veszélyes az utódok elméjére. Az idegesség kevesebb veszélyt hoz, de ez is örökölhető, különösen az anyától és nagyszülőktől. Alkoholista szülők gyermekei közt leggyakoribb az idiotizmus, az összes idióták $\frac{1}{4}$ részét teszik. Tuberkulózisos szülők idióta gyermekeinek száma csekély. Kevés még a vérrokonok idióta gyermeke. Veszélyesek a gyermekkori agybetegségek, ilyen gyermekek teszik az idióták 20°/o-át. Veszélyes a fej megsértése a gyermekkorban. Az idióták 12°/o-ánál a keletkezés oka ismeretlen. Átlag 28°/o-a később betegedett meg, a többi örökölte az idiotizmust.

Bors Jolán.

Gyermektanulmányi mozgalmak

Személyi hir. Szabó Jánosné Lengyel Ilona okl. polg. isk. tanítónő június 17-én 23 éves korában Pilisvörösváron elhunyt. A fiatal nő halála nemcsak a szerető rokonok között okozott mély szomorúságot, hanem mindazoknál is, akik résztvettek a gyermektanulmányi társaság belső ügyeinek intézésében. A nagy képzettségű fiatal leány néhány évvel ezelőtt mint a gyermektanulmány rajongó hive hagyta el tanítónői iskoláit s a gyermektanulmányi társaság irodájában több nyáron át pusztán ügyszeretből önfeláldozó buzgalommal dolgozott. Legyen áldott emléke!

A nők világkongresszusának tagjai a Gyermektanulmányi Muzeumban. A nők világkongresszusa előtt való napon nagy pedagógiai értekezlet volt a fővárosi pedagógiai szemináriumban, amelyen Giesswein Sándor Magyarországból, Lindemann k. a. Stuttgartból, Oswald Powel Angliából s mások tartottak előadásokat. Az értekezlet után a kongresszus svéd tagjai s néhány angol tagja Dánielné Lamács Lujza vezetése mellett meglátogatták a Gyermektanulmányi Muzeumot. A látogatók elragadtatással szólottak a

muzeumi anyag tudományos és gyakorlati értékéről s berendezéséről. A látogatókat *Nagy László* elnök s *Ballai Károly* titkár kalauzolták.

Választmányi ülés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmánya május 31-én ülést tartott *Teleki Sándor* gróf elnöklésével. Elnök az ülés megnyitása után előterjesztést tesz a szakosztályi elnökök megválasztása tárgyában. A választmány megválasztja az előterjesztett szakosztályi elnököket, így a muzeum elnökévé *Nagy Lászlót*, a kísérleti szakosztály elnökévé *Ranschburg Pál dr.-t*, az adatgyűjtő szakosztály elnökévé *Nógrády László dr.-t*, a pedagógiai szakosztály elnökévé *Weszely Ödön dr.-t*, akik azelőtt is vezették az osztályokat. Elnök ajánlatára a választmány újra megválasztja a szerkesztőket is. A Gyermektanulmányi könyvtár szerkesztőjévé *Nógrády László dr.-t*, a Füzetes Vállalat szerkesztőjévé *Eötvös K. Lajost*, a Muzeumi kiadványok szerkesztőjévé *Ballai Károlyt*.

Nagy László ügyvivő alelnök jelenti, hogy a székesfőváros tanácsa megvételle ajánlotta a társaság összes kiadványait az iskoláknak és kiseddóvóknak.

A belügyminiszter kiküldte *Nemes Lipót*ot, a társaság titkárát, a Budapest környéki gyermekmenhely-telepek nevelésügyének tanulmányozására.

Mozgalom indult meg *magyar reform-iskola* létesítése ügyében, amelyre a szülők és szakkörök figyelmét már a gyermektanulmányi kiállítás egyik csoportja is felhívta. A mozgalom élére *Gyulai Aladár* a társaság titkára állt, aki értekezletet hívott össze és bizottságot alakított a terv keresztülvitelére. A társaság megígéri az ügy érdekében erkölcsi támogatását.

Gyulai Aladár lelkes szavakkal indokolja a reform-iskola létesítésének szükségességét és kéri a társaságot, hogy a bizottság munkájában, különösen az iskola tantervének elkészítésében vegyen részt.

Répay Dániel a kongresszus határozatának azon nagy csoportját ismerteti, amelyeknek keresztülvitele végett fölterjesztés intézendő a minisztériumokhoz s más hatóságokhoz. Ezen határozatok, amelyek a kongresszus fő és szaktételeinek tárgyalásakor elfogadtattak, a következők:

Az egyetemen gyermektanulmányi tanszék állíttassék föl a bölcsészek, jogászok és orvostanhallgatók számára.

A neveléstan taníttassék a középiskolákban.

Országos Pedagógiai Szeminárium létesíttessék a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium mintájára.

Iskolaorvos legyen az ország minden iskolájában, hajtassék végre az erre vonatkozó 1906. évi törvénycikk.

Az iskolák mellett konyhakertek legyenek, amelyekben a tanulók dolgozzanak.

Kiállítások rendeztessenek az alkotó munka oktatásának fejlesztésére.

Több mint 60 gyermek ne legyen egy el. iskolai osztályban.

A középiskolákban osztályismétlés helyett tárgyismétlés legyen.

Az ideges gyermekek állami iskolájában a különböző tehetségű gyermekek nevelése s oktatása választassék szét.

Minden gyermekmenhelyen az igazgató-főorvos mellett igazgató-pedagógus is legyen.

Elnök ajánlatára a választmány úgy határoz, hogy az egyes határozatokat egyenesen az illetékes miniszteri szakosztályhoz terjeszti fel végrehajtás végett, a szakminiszterhez pedig összefoglaló memorandumot intéz, melyben a kedvező elintézést kéri.

Örömmel vette tudomásul a választmány *Gyulai Aladár* jelentését, mely szerint élénk mozgalom indult meg a kongresszus hatására újabb fiókkörök létesítése ügyében. Így *Kaposváron* lelkesen dolgoznak a somogymegyei fiókkör megalakításán és felkérték *Nemes Lipót*ot a társaság titkárát, hogy a Somogymegyei Általános Tanítóegyesület nagygyűlésen előadást tartson a gyermektanulmányozásról. *Kassán, Brassón, Désen* szintén alakulnak a közel jövőben gyermektanulmányi fiókkörök. *Szatmáron Eötvös K. Lajos* indította meg nagy sikerrel a mozgalmat.

Nagy László jelenti, hogy a jogi és gyermekvédelmi osztály tagjául már több mint 40-en jelentkeztek.

Nagy László egy bizottság alakítását indítványozza, mely könyvkiadó bizottság néven a társaság egyre gyarapodó kiadványainak anyagi ügyeit intézné. Előterjeszti a bizottság szervezetét, mely tárgyalja a bizottság munkakörét és megjelöli tagjait. A bizottság elnöke az ügyvivő alelnök, tagjai a pénztáros (könyvkiadóhivatal vezetője), a három szerkesztő. A választmány a szervezetet elfogadja és a bizottság titkárául ügyvivő alelnök ajánlatára megválasztja *Dunajecz Nándor* szfv. tanítót.

Ferencz Ella indítványozza, hogy adjon ki a társaság könyvet az intelligens szülők számára, amely gyermektanulmányi alapon ismertetné a gyermek fejlődését, nevelését és a gyermek-egészségtant. Bevezetne a gyermektanulmányozásba, így a családot is bevonná a társaság munkakörébe. Választmány az indítványt tetszéssel fogadja és kiadja az elnökségnek tárgyalás végett.

Nemes Lipót a gyermekbirói tanfolyamon ismertetett leg-

ujabb fiatalok uak büntetőtörvényében a gyermektanulmányoknak olyan ténfoglalását látja, hogy indítványozza ebből az alkalomból üdvözlőirat küldését *Balogh Jenő* igazságügyminiszternek. Választmány az indítványt elfogadja.

Bevezetés a pedagógiai-pszichológiai vizsgálatokba. A müncheni pedagógiai-pszichológiai intézet vezetője, *Fischer Alajos* dr. július 21—25-ig gyakorlati bevezető tanfolyamot tart a fontosabb pedagógiai-pszichológiai vizsgálatok módszereiből. A tanfolyam célja a résztvevőket képesíteni arra, hogy a bemutatott módszereket felhasználhassák és az elért eredményeket helyes kritikával ellenőrizhessék. A tanfolyam tárgya lesz: A tanuló egyéniségek elemzése és osztályozása, a nemek közti különbség a kised és iskoláskorban, az olvasás, számolás, írás, rajzolás, éneklés lelki folyamatának vizsgálata, a nyelvtanítás lélektani alapja, a tanterv elmélete.

Az előadások befejeztével a tanfolyam hallgatói maguk is végezhetnek az intézetben önálló kísérleteket. Jelentkezéseket *Ueberreiter Ottó* tanító München, Orleansstrasse 6/4 címre küldendők.

A környezetváltozás a nevelésben. A *pécsi főkkörben* ezen a címen tartott előadást *Hanuy Etelka* áll. tanítónő. A szülői nevelés irányító befolyásából indul ki. A szülői nevelés veszt következetességéből, a gyermek nevelése sikamlós ténre csuszik. Nemrég, gondoljunk csak *Arany János*, *Petőfi Sándor*, *Horváth Boldizsár* gyermekkorára, a nevelés még a legegyszerűbb családban értékeset mutatott fel. Ma az abnormális gyermekek számának ijesztő emelkedése mintha éppen a családi nevelés e hiányaiból táplálkoznék. *Herbart* természetes nevelési elveit mintha követők nélkül a multba felejtették volna. Az iskola és a család közötti kapocs álom, az egyöntetű működésének elve kiméra. A jelen kiméletlen gazdasági harcai, a zsufolt lakásokban sinylődő emberpalánták életét oly reménytelenné teszik. A bünözés világa innen exportálja hőseit. Az iskolai tanítvanevelés a maga napi 4—5 órájával vajmi keveset változtathat. Felvetődik a romlott gyermekek internátusának gondolata, melyben 4. életévtől neveltetnének a gyermekek. Ha az elzüllött gyermekek internátusába betekintünk, látjuk, hogy a növendékek 50 százaléka alkoholista családból került ki és 60 százaléka pedig gyenge elméjű. *Petersen* említett tesz egy angol családról, mely 5 millió koronájába került az angol birodalomnak. Ez az összeg riasztó nagyságával belevilágít a romlott családi élet rejtelseibe. Ismerteti a gyenge elméjű nevelésének

módozatait. Leghelyesebbnek tartja az intézeti nevelést. A gyermeket kiemeli a romlott környezetből és nevelői erejének hatása alá vonja. Amióta ez a gondolat intézményekben megvalósulva hat, a kriminálitás csökken, az emberek szociális életére tereli az emberbarátok és államférfiak tekintetét. Az iskola csak nyer azért, ha a beteg gyermek onnan megfelelő környezetbe kerül, illetve a mindennapi iskolából kikerül. A gyermek erkölcsi fölfogása nagyrészt olvasmányainak is hatása alatt áll, ha a gyermek olvas. Megközelítőleg sem értékelhető a rossz könyv erkölcsrontó hatása. A romlott lelki élet helyes mederbe terelése fölvetetti velem a kisegítő iskola eszméjét is. A gyermekek lelkének foglalkoztatása, okos kibővítése a kötelességteljesítés érzésének ad bázist a gyermek jövő fejlődéséhez. Mosdóssy említ egy apát, ki fiának nevelését így irányította és eredménnyel. Szabad teret kell engedni a gyermeknek, hogy feslő erejét beleállítsa az életharcba. Megpróbáltatás, kísérletezés ad erőt, nyújt alkalmat a derék embernek fejlődéséhez. Letörpült erkölcsi fölfogás csak ott virul, hol a lélek sokoldalú erői nem kapnak tápot, hol a gyermek vállairól minden terhet a jó szülők és nevelők elhárítanak.

Polácsi J.

A szegedi gyermektanulmányi fiókkör választmánya május 31-én látogatott gyűlést tartott *Szele Róbert dr.* tankerületi főigazgató elnöklete alatt. A gyűlésen az elnök meleg szavakkal üdvözölte *Orkonyi Ede dr.* társelnököt, hogy kuriai bíróvá neveztetett ki és felsorolván a fiókkör és gyermektanulmányozás érdekében kifejtett érdemeit, kérte további támogatását.

Klug Péter ügyvezető alelnök tett jelentést a közgyűlés óta tett intézkedésekről. Utána *Orkonyi Ede dr.* indítványára *Galler Kristóf* szakosztályi elnök javaslata alapján elhatározta a választmány, hogy a tanítójelölteknek, a gyermektanulmányozásba való bevonása céljából «*Vizsgálandó a 6 éves gyermek képzetkincse az 5 érzékszervre vonatkozólag*» címen pályadíjat tűz ki a III–IV. éves tanító- és tanítónő-jelöltek részére.

Megbizta a választmány *Székely Gábornét*, hogy a szülők részére kiadandó *jellemlapok* szövegét állítsa össze s terjessze a pedagógiai szakosztály elé. A szakosztályi elnökök pedig felkértek, hogy a téli munka programot szeptember végéig állítsák össze.

A nagyváradi gyermektanulmányi fiókkör közgyűlése. Április 19-én tartotta a nagyváradi fiókkör ez évi közgyűlését. A közgyűlésen *Edelmann Menyhért dr.* elnökölt, aki szíves szavakkal üdvözölte az egybegyűlteket. Utána *Berkovits René dr.* városi tiszt

főorvos *«Intelligencia vizsgálatok az iskolában»* címmel tartott felolvasást. Ismertette Binet és Ziehen elméletét az intelligencia vizsgálatról. Előadó a Ziehen módszere szerint gyűjtött adatokat a gyengetehetség megállapítása végett. Ha az átlagosan gyengébb tehetségű tanulók a normális képességüektől külön választhatók, ezzel nemcsak a tanító munkája könnyíttetnék meg, hanem a tömegnevelés nagyobb eredménye is biztosíthatnék. A helybeli elemi iskolák 40 normális és 40 debil tanuló végzett kísérletének eredményét egy táblázaton mutatta be a hallgatóságnak. (A tanulmányt közölni fogjuk.)

A fiókkör *Berkovits René dr.* tanulmánya alapján egy Nagyváradon felállítandó kisegítő iskola létesítése érdekében, mint már évek előtt is tette, komoly akciót indít.

Zöldy Bertalan titkári jelentésében beszámolt a nagyváradai fiókkör mult évi működéséről. Megemlékezik a helybeli gyermektanulmányi muzeum létesítése, siketnéma-intézet felállítása és az egyhuzamos oktatás érdekében indított mozgalomról. Felemlíti *Paál Ilona* és *Szűts Izsó* beszámolóját a drezdai rajzkongresszusról, *Edelmann Menyhért dr.-nak* *«Gyermektanulmányozás az iskolában»* című előadását. Ismerteti a magyar gyermektanulmányi kongresszus lefolyását és a gyermektanulmányi kiállítást.

Gyermektanulmányi előadás Iglón. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság *igloi helyi bizottsága* évenként néhány felolvasást szándékozik tartani a magyar gyermektanulmányi mozgalom ismertetése céljából. Az első ilyen felolvasás április hó 27-én volt az állami tanítóképző-intézet dísztermében. Tartotta *Kintzler Árpádné Solcz Inez*, okl. polgári iskolai tanítónő, melyben mintegy másfélszáz előkelő városi közönség s azonkívül a tanítóképző-intézet ifjúsága közül a felsőbb osztályosok, II., III. és IV. évesek előtt ismertette a *magyar gyermektanulmányi mozgalmat*, annak intézőit és azután *Nádai Pál* *«Könyv a gyermekről»* című kiváló művét. Színes, hangulatos és meggyőző felolvasásával általános és nagy hatást ért el a megjelent közönségnél. A felolvasás előtt és befejeztével az állami tanítóképző-intézet ifjúsági énekkara néhány dalt énekelt kiváló előadással, ami fokozta a sikert.

Az igloi helyi bizottság más irányú működése pedagógiai kísérletek bemutatásával és megismertetésével fog az aziránt érdeklődő kartársak előtt megindulni.

Előadás az alkotó munkáról. M. Gyermektanulmányi társaság, nagyváradai fiókköre, hogy a tanítósággal megszerettesse az iskolai alkotó munkát, meghívta *Urhegyi Alajos* budapesti tanárt,

aki a fiókkör április 27-iki értekezletén előadást tartott az alkotó munka oktatásánáról.

Hazánkban, amint ezt a gyermektanulmányi kongresszuson láttuk, sok pedagógus tanít már e munka szellemében, de Urhegyi valóságos apostol ezen a téren. Lelkes és kiválóan szakavatott előadásával meggyőzte nagyszámú nagyváradi hallgatóságát is arról, hogy a tanítói eljárás csak akkor alkalmazkodik a gyermek lelkéhez, ha a régi verbalisztikus irány helyett cselekvést visz az iskolába. A munkálkodó tanuló sereg nem lesz ugyan halotti csendben, hanem mozgás, néha zaj is lesz, de ez a munkának, az életnek a zaja lesz. Előadásában bemutatta, hogy milyen szerepe lehet a munkának, a rajznak, szlőjdnek, a földrajz, természetrajz, történelem, sőt a nyelvtan, alkotmánytan tanításában. Itt a munka nem cél, hanem eszköz, a felfogás, megértés és emlékezés szolgálatában. Gyermekrajzokon és munkákon be is mutatta Urhegyi tanítási eljárásának eredményeit.

A fiatakorúak bírái, ügyészei és a pártfogó tisztviselők részére rendezett tanfolyam. A züllés veszélyének kitett és a züllött gyermekekkel hivatalosan foglalkozóknak az új törvény szerint olyan szellemben kell működniök, melyet jogi tanulmányaikban egészen el nem sajátíthattak. Eljárásaik, ítélezéseik, munkásságuk intenciója egész más lesz, mint a felnőttekkel szemben való ténykedésük. A törvény új szelleme föltétlenül maga után vonta, hogy beavattassanak azokba az ismeretekbe, amelyekre a törvény végrehajtása körül szükségük lesz. Balogh Jenő igazságügyminiszter egy hónapig tartó tanfolyamot rendeztetett, melyben husz kiváló előadó nyújtotta tudásának legjavát az ország minden részéből berendelt nyolcvan bíró, ügyész és pártfogó tisztviselőnek.

Több tudomány köréből s egy-egy kérdést több szempontból megvilágító nagy anyagot csak rövid vázlatban ismertetjük. Előadást tartottak: *Angyal Pál dr.*: A fiatakorúak bűnügyeiben érvényes anyagi jogszabályok; *Bernáth István dr.*: A falu hatása a fiatakorú bűnözőkre; *Bernolák Nándor dr.*: A fiatakorúak bírósága s a fiatakorúak bűnügyeiben érvényes eljárási jog; *Czettler Jenő dr.*: A mezőgazdasági munka hatása a fiatakorúak kriminalitásának csökkentésére; *Finkey Ferenc dr.*: Az északamerikai fiatakorúak bíróságának kifejlődése és jelentősége; *Hanvai Sándor*: A székesfővárosi szegényügyi közigazgatás és a Népház; *Heller Farkas dr.*: A társadalmi politika és irányelvei. Az alsóbb néposztályok gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetének javítására szolgáló intézmények és törekvések; *Horváth Dániel dr.*: A patronázs intézmények szervezete és működése; *Imre Sándor dr.*:

Nevelési szempontok az elzüllés ellen irányuló küzdelemben; *Kun Béla dr.* és *Rottenbiller Fülöp dr.*: A javító nevelés végrehajtása; *Láday István dr.*: A fiatalkorúak fogházbüntetésének végrehajtása; *Lengyel Aurél dr.*: Gyakorlati adalékok az intézkedések megválasztásának kérdéséhez; *Melly Béla dr.*: Az árvaszék hivatása a gyermekvédelemben és együttműködése a fiatalkorúak bíróságával; *Moravcsik Ernő Emil dr.*: A testi és szellemi rendellenességek szerepe az elzüllés és a kriminalitás aetiológiájában; *Ranschburg Pál dr.*: A fiatalkorúak züllöttsége és bűnözése ellen való küzdelem lélektani alapjai és eszközei; *Ruffy Pál dr.*: Az állami gyermekvédelem; *Szana Sándor dr.*: Szociális és pszihopatológiai megfigyelések züllött gyermekeken; *Vámbéry Rusztem dr.*: Kriminológia; *Weszely Ödön dr.*: A fiatalkorúak bűnösségének pedagógiai tényezői cím alatt.

Az előadások szempontjai: I. A büntetőjognak, mint a kriminalitás elleni küzdelem eszközének fogyatékossága. A kriminológia fogalma és viszonya a büntetőjoghoz. A kriminológia eredményein alapuló nézőpontok a büntetőjogban. A bűncselekményeknek, mint a társadalmi és az egyéni élet tényeinek aetiológiája: a) a bűncselekményeknek az egyéni szervezetben rejlő okai s ezeknek testi és lelki degenerációs jelei; b) a bűncselekményeknek társadalmi okai különösen a gazdasági, művelődési tényezők.

II. A fiatalkorúak elzüllésének és kriminalitásának sajátos tényezői. Az életkor viszonya a bűncselekmények tényezőihez. Kiemelendő csavargás, munka- és iskolakerülés.

E sajátos tényezők részletes ismertetése: a) a természettudós (az elmekörtan és a bűnügyi embertan művelője), b) a büntető szociológus, c) a pedagógus (gyermektanulmány művelője), d) a rendőrség világitásában.

III. A fiatalkorúak elzüllésének és bűncselekményeinek tényezői ellen irányuló küzdelem eszközei. Bevezetésül a tapasztalati lélektan alapfogalmai s különösen a gyermekek és fiatalkorúak lélektanának sajátos jellemző vonásai: a) a megelőzés általában; b) a munkára nevelés, mint a megelőzés specifikus eszköze; c) az osztályozás és egyéni elbánás jelentősége, a lelki élet átalakítása és az akaraterő nevelése; d) állandó foglalkoztatás és a felügyelet a nevelés befejezése után; e) a küzdelem eszközei, ha a nevelésre szükség nincs; f) a küzdelem eszközei, ha a nevelés az egyéniségben rejlő tényezők túlsúlya miatt nem lehetséges.

IV. A büntető novella második fejezetének rendszeres tárgyalása, különösen a gyermekek és fiatalkorúakra vonatkozólag tehető intézkedések megválasztásában irányadó szempontok.

Az intézkedések végrehajtása, kapcsolatban a reformeszmék-

kel, különösen a) a javítóintézeti ügy és b) a fiatalkorúak fogházainak ismertetése.

V. A fiatalkorúak bíróságainak szervezete és az eljárás szabályai különös figyelemmel a fiatalkorúak bírójának sajátos feladataira.

VI. Az állami és társadalmi gyermekvédelem szervezete és működése. Az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek és fiatalkorúak oltalma az állami gyermekvédelem keretében. A patronázs intézmények szervezete és működése. Különösen: a) a pártfogó tisztviselő feladatköre és a társadalmi pártfogók hivatása; b) a munkaközvetítés és a munkaszerzés.

VII. A társadalmi politika irányelvei.

VIII. A szegényügyi közigazgatás. A gyámügyi és gyermekvédelmi közigazgatás. A népoktatási viszonyok; különösen az oltalmat igénylő tanuló részére szolgáló intézmények.

Az elsorolt vázlat mutatja, hogy mily nagy anyagot ölelt fel és mily sokoldalú volt a tanfolyam, melyet csak akkor tud a hallgatóság feldolgozni, ha az előadásokat nyomtatásban is megkapja és újra tanulmányozza.

A hallgatóság érezte, hogy a pedagógiai előadások száma kevés volt, pedig a pedagógiai ismeretekre az új törvény értelmében ugyancsak szükségük lenne.

A tapasztalati lélektan és az abnormis gyermekek lélektanának sajátos vonásai ismertetésére sem szenteltek elég időt.

Feltűnt, hogy az egyébként kitűnően összeállított előadás-sorozatból a gyermekfejlődéstani ismeretek teljesen hiányoztak, pedig ezekre föltétlenül szüksége van a bírónak, mert a fejlődéstánból sok oly kérdésre kap feleletet, mely egyébként probléma maradna.

A tanfolyam hallgatói sok tapasztalattal és tudással gyarapodtak. Az ügy érdekében föltétlenül kívánatos, hogy több ily tanfolyamon résztvehessenek a fiatalkorú bűnözőkkel foglalkozók, mert csak úgy szilárdulhat meg eljárásukban az a szellem, mely a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvényt áthatja. *Nemes Lipót.*

A jogi és gyermekvédelem szakosztály értekezlete. Társaságunk jogi és gyermekvédelmi szakosztálya június 4-én az Országos Patronázs-Egyesület helyiségeiben *Angyal Pál dr.* egyet. tanár elnöklésével ülést tartott, amelyen a gyermekbírói tanfolyam hallgatói, az ország minden részéből összesereglett gyermekbírák, ügyészek és pártfogó tisztviselők is részt vettek. Az értekezletet *Angyal Pál dr.* elnök nyitotta meg. Üdvözölte a kath. patronázsegyesületet, mint házigazdát, azért, hogy ő indította meg a mozgalmat a gyermektanulmányi társaság keretében alakítandó jogi és gyermekvédelmi osztály érdekében. Ezután üdvözölte a gyermekbírákat, ügyészeket és pártfogó tisztviselőket, hogy ily nagy

érdeklődést mutatnak a gyermektanulmányi társaság jogi és gyermekvédelmi szakosztályának működése iránt. Nagy fontosságot tulajdonít a gyermekbirák támogatásának, mert a társaság csak az ő segítségükkel érheti el a maga elé tűzött nagy célt. Nekünk feladatunk nemcsak a gyermekben rejlő rossznak, hanem a jónak is a kutatása, mert a jóval tudjuk a rosszat ellensúlyozni. Ebből a szempontból a gyermekbirák munkája nem egyéb, mint nevelő működés. Kéri, hogy vegyenek részt a Gyermektanulmányi Társaságnak tudományos és gyakorlati irányú munkásságában, vagyis tudományos alap megkeresésében a gyermek egyéniségének felkutatása számára és vegyék segítségül a jogi szakosztály tagjainak patronázs tevékenységét is.

Utána *Nemes Lipót* titkár jelenti, hogy a jogi szakosztály tagjaiul a társadalom minden osztályából jelentkeztek. Tagul jelentkezett Balogh Jenő dr. igazságügyi miniszter is. Indítványozza, hogy a birák és ügyészek a vidéki fiókkörökben hasonló szakosztályokat szervezzenek.

Nagy László ügyvivő alelnök üdvözölte a pedagógusok nevében a birákat és ügyészeket, mint a magyar nevelésügy új faktoraikat és a pedagógusok munkatársait. Hiszi, hogy együttes munkával meg lehet teremteni a gyermekkor pozitív alapokon nyugvó kriminál-pszichológiáját és kriminál-pedagógiáját.

A birák és ügyészek elhatározták, hogy a gyermektanulmányi társaság keretében vidékenként megalkotják a jogi és gyermekvédelmi szakosztályokat. Végül Angyal Pál dr. elnök kéri a birákat, hogy a pszichológiailag problematikus, érdekes gyermekbűntetteket elemzés végett szakosztályunknak küldjék be.

Gyermektanulmányi fiókkör Kaposvárott. A somogyvármegyei tanítóegyesület elnöksége felkérte *Nemes Lipótot*, társaságunk titkárát, hogy a jun. 4-én tartandó kaposvári közgyűlésükön propagáló előadást tartson abból az alkalomból, hogy a tanítóegyesület mozgalmat indít egy Kaposvárott létesítendő fiókkör iránt. *Nemes* előadást tartott «A gyermektanulmányozás pedagógiai és szociális jelentőségéről». Előadásában azt fejtegette, hogy a fejlődéstan eredményei alapján mily fontos pedagógiai reformokra van szükség és a modern pedagógia haladása mennyire egyirányú a gyermektanulmányozás útjaival. Szociális szempontból is nagyon fontos a gyermektanulmányozás, mert a társadalom-javítást gyermekkorban kell megkezdeni, a különböző társadalmi osztályok gyermekei csak testi-lelki fejlődésüknek megfelelő helyes nevelés útján válhatnak hasznos polgárokká.

Mohar József, a csurgói tanítóképző-intézet igazgatója, lelkes

hangon buzdította a tanítóegyesületet fiókkör alakítására. Amikor ily irányban zászlót bont az egyesület, csak a tradíciójához hű, mert hisz a gyermektanulmányozás első művelői a somogyvármegyei tanítók voltak, kik *Pethes Jánossal*, a csurgói tanítóképző akkori tudós tanárával együtt munkálkodtak a gyermektanulmányozás terén. Kaposvár kulturintézményei és társadalmának nagy munkakedve teljesen garantálja az eredményes munkát. Tudomása van róla, hogy a megye főispánja és a város polgármestere is lelkesen csatlakozik a mozgalomhoz.

Vajthó Jenő kaposvári polg. isk. tanár szerint nemcsak társadalmi szempontból fontos a gyermektanulmányi fiókkör alakítása, amit Mohar igazgató különösen kiemelt, hanem pedagógiai szempontból is nagy fontosságot tulajdonít neki. Üdvözli a tanítóegyesületet a mozgalom megindításáért, tanártársai nevében is bejelenti a csatlakozást.

Szentésné emlékezett meg ezután nagy elismeréssel társaságunk működéséről, majd *Gönczi Ferenc* kir. tanfelügyelő jelenti be csatlakozását a mozgalomhoz, melyet mind pedagógiai, mind társadalmi szempontból szükségesnek tart. Megemlékezett a gyermektanulmányozás néprajzi segédeszközeiről és kifejti, mennyiben lehet a tanító munkája produktív ily irányban.

Lengyel István, az egyesület agilis elnökének indítványára egyhangú lelkesedéssel kimondja a közgyűlés, hogy a Gyermektanulmányi Társaság kaposvári fiókkörét megalakítja. Az egyesület vezetőségét megbizsa az előkészítő munkálatok elvégzésével, hogy az ősszel tartandó alakuló közgyűlésig az intelligens társadalom minél szélesebb rétege csatlakozhassék a mozgalomhoz.

Végül *Nemes Lipótnak* előadásáért jegyzőkönyvi köszönetet mondtak; *Teleki Sándor gróf* és *Nagy László* elnököket pedig sürgönyileg üdvözölték.

Az igazságügyminiszter „A kültelki gyermekek éiete és jövője“ c. könyvről. *Balogh Jenő dr.* igazságügyminiszter a számára küldött füzet szerzőjének, *Nemes Lipótnak* írott köszönő levelében a következőleg nyilatkozik a műről:

«Évtizedek óta vallott meggyőződése, hogy mindenki, aki az elhagyott, vagy az elzűllés veszélyének kitett gyermekek és fiatalok ügyének szenteli munkaerejét, nemzetének és az egész emberiségnek előbbre vitelére maradandó érdemeket szerez. Ezért teljes nagyságában értekelem Nagyságod munkásságát is és a tanulmányában felhozott becses adatokat a fiatalok ügyeivel foglalkozó bíróságnak megfelelő módon tudomására fogom hozni.»

Külföldi Szemle.

Összeállította: Wuiáné Perényi Irén, Hátszeg.

A 14 éves mászóművész. (Der Tag.) Berlinben a gyermek-bíróság előtt egy tizennégy éves kis természetű fiúcska állott, aki ellen egy egész lajstrom feljelentés történt. A kis fiú ugyanis majom ügyességgel tudott kúszni a csupasz falon és a háztetőkön s ezt az ügyességét arra használta, hogy a nyitva hagyott lakásablakokon át egész lakásokat fosztott ki. Minthogy a kirabolt lakások ajtózárai teljesen rendben voltak, sokáig nem tudtak a tolvaj nyomára jutni, mert senki sem jutott arra a gondolatra, hogy a harmadik vagy negyedik emeleten, valaki az ablakon át távolította volna el a különböző értéktárgyakat. Az államügyész a bűnösnek 6 heti fogságra való elítélését ajánlotta. A bíróság azonban, azzal a megokolással, hogy a kis fiú éjjeli kalandozása valószínűleg beteges ösztönére vezethető vissza, szabadon bocsájtotta.

Az iskolák egészségügyéről. (La Petite Republique. Paris.) Raoul Mortier az «Ecole Nationale» tanára írt erről a kérdésről néhány érdekes sort. Többek között azt mondja, hogy kongresszusok foglalkoznak az egészségüggyel, de nagyon kevés történik ezen a téren. Hogy az iskolatermek levegője megfelelő legyen az még a legtöbb iskolában nincs megvalósítva. Statisztikai adatokkal bizonyítható, hogy az elemi iskolák zsufoltak. Páris 114,730 osztálya közül 3070-be 51—60 tanuló jár; 491-be 60—70; 46-ba 70—80; 5-be 80—90; 4-be 100 és 2-be több mint 100 növendék. Ezenkívül a termeket este a felnőttek tanfolyamaira használják fel. Ilyenkor az osztályokat orvosi felügyelet alatt nem álló egyének látogatják, akik a legkülönbélebb járványok csiráit rakhatják le.

Mindezekben a bajokon úgy segíthetünk, mondja a cikk írója, hogy a tantermeket amilyen sűrűn csak lehet, szellőztetjük s a növendékeket a szabadba visszük. Legyen a tanítónak gondja arra, hogy a gyermekek kint a szabadban mennél többet mozogjanak. Ne csak a kötelező tornaórákon tornáztassa a gyermekeket, hanem amilyen gyakran lehetséges, hogy tüdejük erősödjék. A szabadban a legjobb mozgás a játék, amelyet nem hogy el kell tiltani a gyermekektől, mint ahogy azt sokan teszik, hanem buzdítani kell őket. Különösen arra kell a tanítónak törekednie, hogy a sportot megkedveltesse növendékeivel, mert ez számukra a legegészségsőbb szórakozás.

A próságok a gyermek életéből.

A tavasz hatása a vakokra.

Reggeli 9 óra. 10 perc szünet tanítás közben. Verőfényes, szép tavaszi idő. Valami különös érzés vezet le a napsütéses udvarba, mely kicsi ugyan, de elég arra, hogy benne egy vak az ő szűk körét kedve szerint befussa.

Szokatlanul eleven élet van most ideleinn.

Az udvar elején két: 11—12 éves fiú kergeti egymást önfeléd, gyermekies örömmel, hangos kacagással. Meglátszik rajtuk, hogy született vakok, kik soha sem tudták, mi a látás. Ők azok a «szerencsések», kik nem érzik a látás hiánya miatt való mérhetetlen fájdalmat, kik ezért meg nem értik azt a sorstársukat, ki e miatt keseregni, vagy kétségbeesni tud. Ha megnöttek, értelmileg is fejlettebbek lesznek, akkor talán érezni fogják, hogy mit jelent egész életen át gyámolítottatni, másoktól függni, állandó szűk korlátok között épen csak mozogni. Most még a szó teljes és gyermekies értelmében boldogok s csaknem oly mértékben, mint a hasonló korú látó gyermekek.

Láttam a sugárzó örömet, a diadalmas mosolyt az egyik arcán, mikor sikerült társát megfognia.

Majd az udvar másik felére pillantottam, hol egy 14 és egy 15 éves fiú birkózott egymással.

Nem «láttak», nem hallottak maguk körül senkit és semmit, úgy elfoglalta minden figyelmüket és gondolatukat az ezzel járó izgalom. Bár nem szabályszerű mérközésről van itt szó, — mint a pesti vakoknál, kik a typhlopaedagógia öröme és dicsőségére már a II-ik nyilvános birkózó-versenyt rendezik az idén, — mégis érdekes látványt nyújt a szemlélőnek az a jelenség, amikor két vak a tőle telhető legnagyobb ügyességgel és hévvel igyekszik egymás álláspontját megdönteni. Ők is a «szerencsések» közül valók.

Az idősebbek bár komolyan viselkednek, azonban rajtuk is megkülönböztethetően látszik a tavaszi lágymeleghatása, a fölébredt természet varázsa. Alig akad vak, ki ne a tavaszt kedvelné legjobban az évszakok között. «Ekkor újul meg minden a természetben. Melegebbek a napok, jobban érezhetjük arcunkon a napfényt» — mondta egyik növendémem. A fénytelen, vagy lecsukott szemű nap sugarai valami különösen kellemes hatással vannak rájuk, melyre a laikusok előtt feltűnő, egyben megmagyarázha-

tatlannak látszó fejkörzéssel reagálnak, mit némelyik óraszámra képes egyhelyben ülve cselekedni.

Huber Mihály a nagyobb fiúk közül való. Az udvar északi részén jár-kel óriási, ringó lépésekkel, füstölgő pipáját kimondhatatlan élvezettel magasra tartva fogai között, míg arcát lehetőleg a nap felé fordítja s mohó kéjjel igyekszik kárpótolni magát ama ránézve kínos percekért, miket az iskolában kénytelen tölteni. Mert Huber barátunk bizony szerény tehetségű fiú, kinek ezért terhére van a szellemi munkával járó iskolai élet. Egyéb-ként meglehetősen egykedvű természetű és szintén született vak.

Nem messze tőle, hárman ülnek egy kerti padon. Élénken beszélgetnek, mialatt a szokott óraközi cigarettáikat szívogatják. 13—15 éves korukban veszítették el látásukat. Most 18—20 évesek.

T. J. egyike azon nagyszámú vaktípusoknak, kik állandóan magukba mélyedve merengenek elmúlt éltük emlékein, ki búskomorságában nővére esküvőjén sem akar jelen lenni, nehogy a vigkedvű, látó lakodalmi nép vidámsága még inkább lehangolja őt s végül, kinek lelke egyre visszasháll egy régi boldog korszakba, mikor a színek és formák gazdag változatában ő is gyönyörködhetett. Lehunytt szeme ugyan mit takar most? Vajjon mit érez e pillanatban? A legtöbbször összevont homlokredők elsimultak, a szinte dult arc szelidebb árnyalatot öltött — az enyhe tavaszi levegő hatása alatt. Naponként láttam e fiút, de ily derűsnek még egyszer sem.

T. J. intézetünknek minden tekintetben legjobb növendéke. Társainak tanácsot, útbaigazítást ad, kik valamennyien meghitt bizalommal vannak irányában. Kedélyileg ugyan nem lehangolt, búsongó, de nem is nagyon vig. Mindazonáltal vannak alkalmak, mikor a jó hangulat jelei vehetők észre rajta is. Most különösen. Az élénk beszélgetés és a kifejezésteli mondatok örömet árulnak el.

A harmadik e kis társaságban G. A. Ő a legboldogabb e pillanatban valamennyi között. Sokat reszketett egész télen át, még a fűtött szobában is. Soha ily fagyos fiút nem láttam! Mintha hideglelés gyötörte volna, úgy vacogott néha előadás alatt. Alig lehetett szót kivenni belőle ilyenkor. Alapjában véve kedélyes gyerek, aki tört magyarságú, tréfás szavaival gyakran mulattatja társait. Most is ő beszél a lehangosabban. Élénk gesztusokkal magyaráz valamit. Rossz kiejtése miatt alig értem miről van szó; csupán azt veszem észre, hogy a másik kettő jót nevet mondott dolgain.

Bármerre nézek, mindenfelé vidám arcokat látok. Ritka és

megkapó jelenség ez nálunk, az örök testi sötétség hónapban, hol csupán a lelkekben él egy szikrája a világosságnak, mit csak olykor-olykor képes valamely ritka körülmény ideig-óráig lobogó lángra élesztetni.

Ily csodás hatalma van mindenek felett a *tavasznak*, mely bevonulását tartotta ma a vakok szívébe, mely rövid időre ugyan, de mégis feledteti velük életük kietlen, szomorú egyhanguságát.

Szegeden, 1913. május hó 15-én.

Kádas György,
a vakok intézetének tanára.

Néhány gyermek lelkivilága, akit megfigyeltem.

Irta: Forgách Julia óvónő Karlován.

II.

Szüntelenül az motoszkál a Józsika (6 éves) fejcskájében, hogy ha édesapja a jó Istennél van, miért nem küldi haza az Isten?

A szomszéd gyermekek ott vannak játszani Józsikánál, este felé édesanyja küldi haza a gyermekeket. Azok haza is mennek, de Józsika duzzog; sajnálja, hogy nem játszhat többet.

— Lássá anyuskám, maga milyen hamar haza küldte a gyermekeket. Apuska milyen régen elment a jó Istenkéhez és a jó Istenke még sem küldi haza.

Husvét napján templomba vezették Józsikát a nővérei. Prédikáció közben a pap szokás szerint egyszer-másszor az ördögöt is szóba hozta. Mikor haza mennek a templomból, Józsika leül, kezét összekulcsolja és gondolkozik, gondolkozik, egyszer csak azt mondja az anyjának:

— Ugy-e anyuskám, nekünk nem szabad sohase csunyákat mondani, a pap meg olyan csunyát mondott a templomban.

— Már hogy mondott volna a pap a templomban csunyát?

— De még milyen csunyát mondott? Azt mondta: «Ördög.»

Sok baja volt vele az anyjának, mikor imádkozni tanította. Ha elmondta neki az imádság szavait, nem mondta mindjárt az anyja után, hanem előbb azt akarta megtudni, mi az, vagyis a szónak az értelmére volt kíváncsi. Azután meg azt tudakozta, hogy kinek imádkozunk, miért imádkozunk? A «Miatyánk»-ot egykettőre meg is tanulta, de már az «Üdvözlégy»-ben folyton akadozik.

— No, mondjad szépen, — biztatja az anyja, — «Asszonyunk szűz Mária...» De Józsika csak hallgat. — Hát miért nem mon-

dod? — Én azt nem mondom, hogy «asszony», — makacskodik a gyermek. — De hát miért ne mondanád? — Azért, mert az nem imádság, az csak asszony. — És nem is mondja.

Megtanította az anyja egy kis, őrangyalhoz való imára és meg is magyarázta neki, hogy az őrangyal vigyáz rá, hogy éjjel-nappal mellette van stb. Tetszett Józsikának az őrangyal, meg is tanulta az imát és buzgón imádkozta is minden este, minden reggel. Egyszer azonban fölmászott a kerítésre és lepottyant. Csúnyául megütötte a fejét. Azóta nem akar az őrangyalhoz imádkozni, azt mondja, minek, úgy se vigyáz rá az őrangyal, mert hiszen ha mellette lett volna, mikor leesett a kerítésről, megfogta volna s nem ütötte volna meg a fejét.

Hogy mennyit foglalkozik gondolatban megboldogult édesapjával, az szinte bámulsatos. Ha új ruhát kap s felöltöztetik, legelőször is az apja arcképe elé áll és dicsekedve mondja:

— Nézd apuskám, milyen szép új ruhám van! Anyus vette, Örszike pedig megvarrta. Ugy-e szépen áll? Nézd csak, milyen sok, fényes gomb van rajta!

Ha valami verset megtanul az óvodában, mikor haza megy, beszalad a szobába, megáll az apja arcképe előtt és örömmel ujságolja:

— Apuskám, olyan szép verset tanultam az óvodában, elmondjam?

És szépen meghajtja magát s elmondja a verset.

Karácsonykor egy kis hegedűt vett neki a fivére. Örült neki nagyon, próbálgatja s mikor valahogy rájött, hogyan kell vele cincogni, oda állt az apja arcképe elé és ott hegedült.

— Mit csinálsz? — kérdezi a bátyja.

— Muzsikálok apusnak! — feleli és nagy buzgón nyikor-gatja a hegedűt.

— Ugy-e apus, szépen tudok muzsikálni? — mondja boldogan.

Most már nagy legény, első elemista. Büszke is rá szörnyen, hogy ő már iskolába jár és nem óvodába. Kérdezem a multkor, hogy tud-e már valamit?

— Tudok ám! — feleli önérzetesen.

— Nem tudsz semmit, — ingerkedik vele a nővére.

— Dehogy is nem tudok, többet tudok már, mint a tanító úr, — mondja egész komolyan.

— Már ugyan hogy tudnál többet, mint a tanító úr?

— De bizony csak többet tudok, mert a tanító úr mindig tőlem kérdezi, amit nem tud.

— És mit kérdez tőled a tanító úr?

— Mindenfélét. Mennyi egy meg egy? Mennyi kettő meg kettő? Meg aztán, milyen betű ez, milyen betű amaz? Hogy kell ezt a betűt kimondani? Hogy kell azt a betűt leírni?

Egy szép képes meséskönyvet kapott a bátyjától karácsonyra. Ismeri ugyan a betűket, de nem tud még folyékonyan

olvasni. Egyik kis nényével forgatják a könyvet és nézegetik a képeket. A lányka el is olvas neki egy mesét a könyvből.

Hallgatja Józsika a mese olvasását, de látszik rajta, hogy valami bántja, hogy valamivel nincs megelégedve. Mikor vége van a meseolvasásnak, azt mondja:

— Tudod mit Ilon? Most meséld el.

— Hát nem épen mostan olvastam el?

— De én nem hallottam. — Azt akarta talán mondani, hogy nem értette. És tényleg, mikor Ilon ugyanazt a mesét, amelyet elolvasott, elmesélte, figyelmesebben is hallgatta, néha-néha közbe is szólt, megjegyzéseket tett, nevetett, mulatott rajta. Szóval: élvezte a mesét, boldog volt.

Ime a legegyszerűbb és legtermészetesebb lélektani magyarázata annak, miért közkedveltebbek a szabad előadások, mint a fölolvadások.

Ezen megfigyelések között felhozott két eset, az «Üdvözlégy...» s az «Órangyal»-esetek még teljesebben világítják meg a gyermek vallásos világfelfogását, mint a mult füzetben közölt megfigyelések. A gyermek megszemélyesíti ugyan az Istent s környezetéhez hasonló tulajdonságokkal ruházza fel, mégis megkülönbözteti az embertől. Kétségtelen, hogy a gyermek már az 5–6 éves korban a personifikált Istenhez a *magasabb lény* gondolatát fűzi. Neki az Isten nem egyszerű, hanem magasabb rendű ember.

Az «Órangyal»-eset bizonyítja, hogy a gyermekhez a vallás-mythologia közel áll. Annak alakjait könnyen és szívesen felfogja, hiszen azok az ősi kulturnépek megszemélyesítő fantáziájának termékei. A gyermekek szintén nem emelkednek az erkölcsi, a természeti rend fogalmáig, hanem a mythikus alakokról való felfogásuk ép ugy szubjektív, mint a primitív népeké. E vallásos lények kötelesek az ő mindennapi életeseményeiket épen ugy intézni, miként a szüleik intézik azokat. Velük szemben tehát épen nem érzik a föltétlen meghódolást, hanem igen gyakran a bizalmatlanságot és haragot.

Az arcképtörténet pedig érdekesen illusztrálja, mily egyszerűen kezdődik az arckép-, a szobortisztelet, a bálványimádás. Alapja a gyermek megszemélyesítő fantáziája az élettelen dolgokkal szemben. A gyermek az arcképet megszemélyesíti; az neki nem művészi tárgy, hanem élő lény, aki ép ugy érez és gondolkodik, mint más ember. Az arckép az ő festett szemével tehát ép ugy nézi és látja azt, amit ő tesz-vesz, mint az élő ember; az a festett arc ép ugy megdicséri őt, mint más apa az ő gyermekét. S a gyermekben viszont ép ugy felébred a tisztelet a festett kép iránt, mint az élő apa iránt, sőt ez a tisztelet a dolog természeténél fogva még idealizáltabb, tisztább, mint az élő szülő iránt.

Nagy László.

Übersicht der letzten Nummer.

VII. Jahrg. Nummer 5.

Geistige Arbeitsfähigkeit der Kinder.

Von Seminardirektor Ladislaus Nagy, Budapest.

Den Ausgangspunkt seines in der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung gehaltenen Vortrags bildete die pädagogische und gesellschaftliche Bedeutung der geistigen Arbeitsfähigkeit. Eine möglichst genaue Feststellung der letzteren ist von zwei Gesichtspunkten aus weitaus notwendig. Vornehmlich und unmittelbar darum, weil im Unterricht, vom Kinde innerhalb gewisser Schranken, die grösste Arbeitsverrichtung verlangt wird; sodann aber müsse diese immer nur nützlich, niemals schädlich sein, mithin die geistige Entwicklung fördern, ohne die körperliche oder irgend eine andere zu beeinträchtigen. Deutlicher, *die geistige Arbeitsverrichtung des Kindes entspreche den gesundheitlichen Erfordernissen*; welche wieder nur insofern zu erlangen wären, als die Arbeiterledigung des Kindes die kausale Zeit und die quantitative Beschränkung niemals überschreitet.

Vortragender bespricht die inneren Faktoren der Geistesfähigkeit, namentlich die verschiedenen Ansichten mehrerer Psychologen und stellt endlich seinen eigenen Erfahrungen zufolge folgende vier Faktoren der geistigen Betätigung fest: *a) die Anpassung an die Arbeit, b) die Einübung, c) die Ermüdung und d) den Willen.*

Nun verweilt Votr. bei den bekannten Methoden und berichtet über seine Prüfungen, welche er im staatlichen Lehrerinnenseminar des VI. Bezirks zu Budapest angestellt hat. Als Versuchspersonen dienten 28 Schülerinnen der 1. Klasse, die ungefähr im Alter von 15 Jahren standen. In seinen Experimenten wendete er die Additionsmethode von Kräpelin an. Die Zahlenreihen der Einheiten stellte er angemessen seinem Zwecke zusammen und teilte sie gleich Claparède in Vierer-Gruppen. Gemäss den letzteren mussten die Schülerinnen die Zahlen addieren. Indem es sich um erwachsenere Zöglinge handelte, stellte er die Zahlenreihen von grösseren Einheiten derart zusammen, dass die Summe der Vierer-Gruppen gewöhnlich zwischen 20 und 30 abwechselte.

Die Absicht des Vortragenden war, die Quantität der ver-

richteten Arbeit zur Richtschnur der Arbeitsfähigkeit zu machen. Und obgleich die Addition den Schülerinnen genug zu schaffen gab, war dennoch vorauszusetzen, dass diese fehlerfrei oder nur mit wenig Fehlern vonstatten gehen werde.

Diese Experimente veranstaltete der Vortragende am 16. Dezember 1911 Vormittag von 8 bis 1 Uhr unter Assistenz von vier Hörern (4 Seminarlehrern) des experimentell-psychologischen Lehrkurses.

Die erste Addition beendeten die Schülerinnen nach 8 Uhr, zu Beginn der ersten Unterrichtsstunde, die zweite um 9 Uhr, die dritte um 10 Uhr, die vierte um 11 Uhr, die fünfte um 12 Uhr, die sechste um 1 Uhr. Immer haben sie präzis 300 Sekunden gearbeitet, wobei sowohl der Anfang als auch das Ende laut eines gegebenen Zeichens auf einmal geschah. Es wurde strenge darauf geachtet, dass keine von der andern das Ergebnis absehe. Bei jedem Experiment begannen die Schülerinnen an einer andern Stelle die Rechnung, um die Wirkung der Einübung zu verringern. Es sei erwähnt, dass die Schülerinnen in der ersten Stunde (8—9) eine ziemlich schwere schriftliche Rechenaufgabe zu machen hatten, in der zweiten Stunde (9—10) Geschichten lernten, von 10—11 Naturgeschichte, von 11—12 Ungarische Grammatik und von 12—1 Handarbeit hatten. Der betreffende Schultag war also genug belastet von schweren theoretischen Gegenständen, von vier hintereinander.

Die Zahl der Rechnungsarten hatte Votr. bei jedem einzelnen Zögling bezüglich der sechs Experimente besonders bestimmt, und zwar solchergestalt, dass er jede richtig erledigte Rechenart für *eine* Einheit, die fehlerhaften aber für eine *halbe* Einheit zählte; wodurch er also für jedem Zögling sechs Zahlenwerte erhielt. *Diese Zahlenwerte ergaben die arbeitsverrichtende Fähigkeit der Zöglinge.*

Um irgend eine Gesetzmässigkeit zu bestimmen, setzte er dann den Durchschnitt fest und bezeichnete graphisch die Daten. Die erste Figur (siehe Heft 5, S. 258) zeigt somit, auf Grund der besorgten Arbeitsquantität zusammengestellt, den Gang der geistigen Arbeitsfähigkeit der Schülerinnen. Demgemäss vermochten diese (28) um 8 Uhr 53, um 11 Uhr 62, um 12 Uhr am meisten 65 und um 1 Uhr blos nur 62 Additionen fertig zu bringen. Aus diesen Daten ist ersichtlich, dass *die arbeitserfüllende Fähigkeit der Schüler betreffs der Quantität am geringsten von 8 bis 9 Uhr gewesen ist.* Die Ursache dieser auffallenden Erscheinung stammt daher, weil die Schüler, wie wir wissen, in der ersten Schulstunde mit den Schwierigkeiten des Arbeitsanlaufs zu kämpfen haben. Die Tatsache wurde auch dadurch bestätigt, dass sich viele unter den Schülerinnen (9 unter 28) über Verwirrung, Aufgeregtheit,

Kopfschmerzen, Hitze, Magenbeschwerden, ja Halsweh beklagten. Diese Gemeinempfindungen sind samt den Kopf- und Halsschmerzen um etwa 9 oder 10 Uhr gewichen, weshalb solche physiologischen Zustände als Aufregungen der Arbeitsadaptation zu betrachten seien.

Wie die graphische Figur beweist, erhielt die Arbeit um 9 Uhr einen Antrieb und fuhr in mächtigem Masse bis 11 Uhr fort. Diesen blühenden Abschnitt der Arbeitsenergie können wir einerseits dem Umstande zuschreiben, dass der Schüler bereits die Schwierigkeiten des Anfangs überwand, aber vornehmlich dem Umstande, dass damals nunmehr ein hochwichtiger Faktor: die Einübung, durchgreift.

Von 11 bis 12 Uhr steigt noch immer im Durchschnitt, wenngleich auch vermindert, die Zahl der Rechenarten. Diese interessante Erscheinung lässt sich so erklären, dass die Kraft der Einübung, vom autosuggestiven Willen des Schülers gestützt, immer noch ihre Wirkung fühlbar macht, doch hat damals die Kraft auch mit der Ermüdung, es schon aufzunehmen. Die ausdauernde Energie des Schülers entscheidet, wie lange der Kampf währt. Die ansehnliche Mehrheit (16 unter 28) zeigte eine bis 12 Uhr fortwährend steigende Arbeitsenergie. Doch fanden sich 6 unter ihnen, deren Arbeitskraft schon um 11 Uhr zu sinken begann.

Nach 12 Uhr macht sich in der arbeitsverrichtenden Fähigkeit der Schüler ein allgemeiner Rückfall bemerklich. Der Grund liegt darin, dass die positiven Faktoren der Arbeit, die Einübung und die absichtliche Aufmerksamkeit, immer mehr erliegen der rapid wachsenden Ermüdung gegenüber. Aber die Funktion der geistigen Kräfte kann nicht einmal um 1 Uhr, nach fünfständlicher, geistiger Betätigung, fruchtlos genannt werden, zumal noch immer einige Zöglinge (5 unter 28) vorkommen, deren Arbeitsfähigkeit eine bis 1 Uhr aufsteigende Richtung aufweist. Noch zuverlässiger zeugt für die Ausdauer der Arbeitskräfte, dass die Anzahl der absolvierten Rechenarten um 1 Uhr ohne Ausnahme immer noch weitaus grösser als um 8 oder 9 Uhr ist.

Bezüglich der subjektiven Ermüdung notierten die Schülerinnen bei jeder einzelnen Gelegenheit, wie sie sich während der Arbeit befanden. Drei Fragen hatten sie zu beantworten, und zwar: *Ging die Arbeit leichter? Gleichmässig? Oder schwerer?* auch mussten sie alles begründen: *weshalb?*

Der Vortragende summierte die Daten stündlich von 9 bis 1 Uhr und so gewann er die Summe von dreierlei Geständnissen: es ging leichter, gleichmässig und schwerer. Unter den drei Geständnissen fand er nur zwei charakteristisch, welche sich auf

«es ging leichter» und «es ging schwerer» bezogen Darum machte er über diese beiden einen graphischen Ausweis.

Aus der Figur (Siehe Heft 5, S. 260.) erhellt, dass es bei einem bedeutenderen Teil der Schülerinnen *leichter* ging um 9 Uhr (bei 12 unter 28), um 10 Uhr (bei 22) und um 11 Uhr (bei 15). Besonders um 10 Uhr ging die Arbeit lustig zu. Um 12 Uhr dagegen fühlten nur 7 Schülerinnen, um 1 Uhr schliesslich nur noch 2 die Wirkung des leichten Arbeitens.

Die unter «es ging schwerer» zusammengefassten Beiträge bilden eben das Gegenteil von denen, welche mit «es ging leichter» bezeichnet wurden. Interessant war es um 9 Uhr von 6 Schülerinnen zu hören, dass ihnen die Arbeit schwerer ging, was lediglich für das Empfinden der Schwierigkeiten des Arbeitsbeginns spricht. Um 10 Uhr fiel das unangenehme Gefühl wegen der schweren Arbeit auf ein Minimum herunter (insgesamt bei 3 Schülerinnen), zu welcher Zeit andererseits das Gefühl der leichten Arbeit das Maximum erreichte. Um 12 Uhr schnellte die Anzahl der schwerer arbeitenden Zöglinge rasch herauf, damals beginnt bereits die Mehrheit das unangenehme Gefühl der Ermüdung zu empfinden. Dies scheint um so eigentümlicher, als wohl bewusster Weise bis 12 Uhr die arbeitserfüllende Fähigkeit durchaus weiter schreitet. Das ist ein Beweis dafür, *dass die subjektive Empfindung der Ermüdung sich früher einstellt als das Sinken der Arbeitsfähigkeit.* Um 1 Uhr empfindet schon die zahlreichste Mehrheit der Schülerinnen 22 unter 28, die Ermüdung, welche bei mancher sogar genug stark auftritt, 4 klagten über Kopfschmerzen, 1 über Magenbeschwerden und 1 über grosse Hitze. Während um 12 Uhr die Müdigkeitsempfindung nur noch verheimlicht blieb, wurde sie um 1 Uhr gewiss, bewusst, 14 Zöglinge behaupteten, sie seien müde.

Was die Qualitätsveränderungen anlangt, liessen sie sich nicht in Einklang mit den Quantitätsergebnissen bringen. Vortr. zählte den Prozentsatz der fehlerhaften Rechenarten in jedem einzelnen Falle zusammen, sodann stellte er aus den Daten der einzelnen Zöglinge die Durchschnittsziffern fest. Aus diesen Beiträgen erhielt er in Prozentsätzen den durchschnittlichen Verlauf der Arbeitsqualität von 8—1 Uhr ausgedrückt gemäss dem verkehrten Wert. Das Resultat stellt das Graphikon No. 3 (Siehe Heft 5, S. 262) dar, wo, nachdem von verkehrten Werten die Rede ist, die Prozentziffern von oben nach unten folgen. Die Qualität der Arbeit fiel um 9 Uhr vom verkehrten Wert mit 3·8% auf denselben mit 6·3% und verblieb auf diesem Niveau bis zum Ende oder 1 Uhr. Inzwischen wurden zwei Wellen sichtbar, das heisst, es war eine Werterhöhung um 10 und 12 Uhr bemerklich.

Im Graphikon finden wir auch die Lehrgegenstände von 8 bis 1 eingefügt. Darin tritt die Erscheinung zutage: nach den exakten Gegenständen zeigte sich eine partielle Ermüdung gegenüber den exakten Aufgaben. Die Beschäftigung mit humanen Gegenständen stellte diese partielle Ermüdung ein. Mit Wahrscheinlichkeit stellt Votr. den Satz auf, *dass bei herangewachsenen Zöglingen die Wandlungen der Arbeitsqualität weniger von der allgemeinen Ermüdung als vielmehr von der durch die Arbeitsarten hervorgerufenen partiellen Ermüdung abhängig sind.* Und zwar, wie es scheint, die gleichartigen Beschäftigungen steigern die Ermüdung, bezw. verringern die Arbeitskraft, nach ungleichartigen Beschäftigungen dagegen kommt eine günstigere Disposition für die arbeits erledigende Fähigkeit zustande.

Folgende Arbeitstypen konnte Votr. bei seinen 28 Schülerinnen festsetzen:

a) Ein *stark nach hinauf laufender Typ*, dessen Kennzeichen es ist, dass ein beträchtlicher Unterschied zwischen den Niveau der Quantität des beginnenden und beendenden Arbeitens zu gewahren ist. Bei den hierher gehörigen Individuen währt die Adaption zur Arbeit ein Weilchen, schlechtweg eine Stunde, wonach der Arbeitswert in raschem Tempo gewöhnlich bis 12 Uhr fortschreitet, wo darauf hin zumeist ein zartes Sinken einsetzt. Ein charakteristisches Beispiel für diesen Typ veranschaulicht Figur IV. (Siehe Heft 5, S. 265.)

b) *Der gleichförmig arbeitende Typ*, den ein zwischen dem Niveau des beginnenden und beendenden Arbeitens schwebender geringer Unterschied kennzeichnet. Charakteristisch dafür ist noch, dass in der letzten Phase der Arbeit keinerlei oder nur eine unbedeutende Sinkung zu bemerken ist.

c) *Der wankende Arbeitstyp*, bei dem die Zahlenwerte, welche die Arbeitsfähigkeit ausdrücken, sich unregelmässig verändern. Hierbei kommt in der letzten Phase gleichfalls die nach oben steigende Richtung häufig vor.

Obzwar zwischen diesen drei Typen Übergänge sind, fällt dennoch ihre Absonderung von einander charakteristisch auf.

Die Frage von den Typen wollte Votr. mit Aufstellung der bezeichneten drei Typen keinesfalls gelöst betrachten, sondern forschte nach dem Wert derselben. Die Pädagogik ist auch eine Wissenschaft der Werte, demnach der Pädagog sich nicht damit begnügen dürfe, dass er die Typen kenne, vielmehr wissen muss, welcher Typ den grössten Wert innehat vom Gesichtspunkte der Arbeit, von welchem er mehr und von welchem er weniger zu erwarten habe.

Um den Wert der drei Typen zu erlangen, rechnete Votr. den mathematischen Mittelwert der Rechenarten der zu den einzelnen Typen gehörenden Schülerinnen, sowie den Mittelwert der einzelnen Typen aus. Nachher verglich er die Mittelwerte der Arbeitsquantitäten aller dreier Typen und erreichte das wichtige Ergebnis, *dass vom Standpunkte der Arbeitskraft dem stark nach oben steigenden Typ der grösste Wert innewohnt.*

Beim stark steigenden Typ beträgt der Mittelwert der durchschnittlichen Rechenarten 60·8; bei den gleichmässig arbeitenden 47·3 und den wankend arbeitenden 47·7.

Diese Daten beweisen, dass die des ersten Typus bedeutend mehr zu arbeiten vermochten als die des zweiten und dritten. Diesen Vorteil dürfte der erste Typ der grössern und ausdauernden Arbeitskraft, sowie, der neuen Betätigung gegenüber, auch der kraftvolleren Aufnahmefähigkeit des Geistes verdanken.

Vermittels einer Kontrolle erzielte Votr. solche Daten, welche zeigten, wie in den drei Typen die guten, mittleren und schwachen Arbeitenden sich verteilen, ja noch eine ausführlichere Aufklärung über den Wert der drei Arbeitstypen als die obigen Daten bieten. *Laut diesen Beiträgen nämlich erscheint vom Gesichtspunkte der Arbeitsfähigkeit der stark steigende Typ am günstigsten, der wankende Typ aber am ungünstigsten, und zwischen beiden nimmt der gleichmässig arbeitende Typ seinem Werte nach den Platz ein.*

Die stufenweise Anhäufung der Arbeitskraft scheint, die letzte Phase in Abzug gebracht, der normalen Arbeitsfertigkeit zu entsprechen. Hinwieder das Wanken der Arbeitskraft oder der Mangel des stufenartigen Aufschwungs auf einen geringeren Grad der Arbeitskraft hindeuten. Es wäre ratsam in dieser Richtung die Schwachbefähigten zu prüfen.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Der Ausschus der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung hielt am 30. April eine Versammlung, wo der Obmann *Ladisl. Nagy* den Universitätsprofessor *Dr. Paul Angyal* ersuchte, über die ins Leben zu rufende *Rechtssektion* seine Anträge zu stellen. Letzterer erstattet seinen Bericht, wonach eine entsprechende Anzahl von Mitgliedern die Mitarbeit und den Beitritt zusagten: dass nicht allein die formale Gründung geschah, sondern auch mit einem wahren Wirkungskreis begonnen werden könnte. Er bat den Präsidenten, den Aufruf baldigst kund zu tun. Mit Besuchen in der Gefangensammelstelle unter fachmännischer Leitung könnte sofort der Anfang gemacht werden. Als erste grössere Aufgabe dürfte die Sektion es erachten, die Arbeit

der Gefängnismission in den Rahmen der Kinderforschung einzufügen, denselben insoweit zu erweitern, als die Zeugenschaften der Besucher in Anwendung von Mitteln es gestatten. Von dem durch viele Jahre aufgebrauchten Material werde die Fachabteilung dann auf Grund wissenschaftlicher und praktischer Erfahrungen einen Katechismus zusammenstellen, welcher über die Rettung von Minderjährigen im allgemeinen zu belehren haben wird. Ferner will die neue Sektion dahin trachten, ständige Fühlung mit den richterlichen und sonstigen hierher gehörigen Kreisen aufrecht zu erhalten. Endlich sollen die Frage der Kinderaussagen, das Aufsuchen der Jugendlichen in der Umgebung, welche die Verwahrlosung' hervorgerufen, also das Milieu-Studium und ähnliche wichtige Dinge ins Arbeitsprogramm eingeschaltet werden. Somit wurde die *Rechts- und Kinderschutz-Abteilung* für gegründet erklärt, zu deren Obmann Professor *Dr. Paul Angyal* und zum Schriftführer Lehrer *Leopold Nemes* gewählt wurden. Damit wurde zuvörderst ein Beschluß des unlängst stattgefundenen Kongresses für Kinderforschung verwirklicht.

Unter dem Vorsitz *Dr. Ladislaus Nógrádys* hielt die Datensammelabteilung am 14. April eine Versammlung. Indem ein angekündeter Vortrag: ein pädopsychogramm über Friedrich Hebbel von K. G. Szidon Krankheits halber verschoben werden musste, setzte die Verhandlung der Sammelforschung bezüglich der Bildung der sittlichen Begriffe des Kindes ein. Das Thema erörterte *Irène Szász*. Nach einem regen Gedankenaustausch der anwesenden Mitglieder wurde eine Probesammlung auf Grund folgender Fragen beschlossen: 1. Die beste Handlung meines Lebens? 2. Warum halte ich sie für die beste? 3. Die ärgste Handlung meines Lebens? 4. Warum verübte ich sie und weshalb?

Nach dieser Probesammlung wird die Abteilung die Fragen festsetzen und eine Datensammlung im ganzen Lande beginnen.

Der Präsident berichtet, dass die Datensammlung: die Wirkung des Märchens betreffend schöne Resultate ans Licht förderte. Die Bearbeitung des Stoffes dauert an. Die Datensammlung über das ästhetische Interesse des Kindes ist ebenfalls im Zuge.

Der Kongress für Kinderforschung akzeptierte einen Antrag *Dr. Ladislau Nógrádys*, demgemäss eine Kritiker-Kommission für Kinderliteratur zu errichten sei.

In der letzten Ausschusssitzung wurde nunmehr der Antragsteller mit der Bildung und Organisation der Kommission betraut. Am 4. Mai konnte sich diese bereits konstituieren und eine Vorlage des Präsidenten gutheissen, welche folgende Punkte enthält. Der Titel heisst «*Kommission für Kinderliteratur*».

1. Ihr Wirkungskreis umfasst: *a)* Märchenbücher, *b)* Jugendschriften, *c)* Bilderbücher und Buchillustrationen für alle Kinder, *d)* Schulbücher der Jugend und *e)* kritisierende Kontrolle von Schund- und pornographischer Literatur und Bildern.

2. Die Kontrolle übt die Kommission: *a)* mittels schriftlicher Kritiken und *b)* mit öffentlichen Vorträgen.

3. Ihre Kritiken bringt sie teils in der Monatsschrift «Das Kind», teils in andern Zeitungen und auch in besondern Heften zur Veröffentlichung.

Die Staatsmittelschule für nervöse Kinder wurde mit folgender interessanten Reform bereichert. Ihr Lehrkörper steckte sich das Ziel, gelegentlich seiner methodischen Versammlungen nicht die üblichen Themen aus dem Kreise der begrifflichen Pädagogik, sondern lediglich Hauptfragen der heilpädagogischen Psychologie zu verhandeln; sowie die wissenschaftliche Begründung der alten normativen Pädagogik mit Hilfe der experimentellen Pädagogik auf die Oberfläche zu bringen. Eine derartige methodische Versammlung hielt der Lehrkörper der Lehranstalt mit Abschluss des Schuljahres ab. Der Leiter für Unterrichtsangelegenheiten im Institut Dr. O. *Josef Vértes* hob unter andern die wichtigsten Fragen hervor, wie folgt: die körperliche und seelische Entwicklung des Kindes im Schulalter, die einzelnen geistigen Fähigkeiten, die Psychologie der nervösen Kinder, die geistig abnormen Schüler und die individuellen Unterschiede u. s. w. Prof. Dr. Konstantin *Lázár* hielt einen Vortrag über «*den didaktischen Wert der Hemmungen von Vorstellungen homogener Natur*». Die nervösen Kinder kämpfen schrecklich viel gegen solche Hemmungen. Votr. stellte die Ergebnisse der an den Institutszöglingen mittels Wortpaare absolvierten Experimente auf Tabellen dar und lenkt die Aufmerksamkeit auf den Unterschied hin, der zwischen den homogenen und heterogenen Elementen besteht.

In vier Provinzen, namens *Brassó, Dés, Kaposvár* und *Kassa* hat sich die Lehrerschaft zusammengetan, um daselbst Filialvereine unserer Gesellschaft zu errichten. Ausserdem wird auch im Komitate *Csongrád* daran geschritten, eine Filiale zu gründen.

Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung ist bestrebt, die Demokratisierung der Erziehung allenthalben heimisch zu machen. Aus diesem Grunde gab sie soeben ein Volksbuch, vorläufig dessen 1. Teil «*Kleiner Katechismus der Kindererziehung fürs ungarische Volk*» heraus, worin 16 bekannte Fachschriftsteller über alles mögliche schreiben, was zu einer zielbewussten Erziehung gehört.

Résumé du dernier Numéro.

VII-ème Année No. 5.

La productivité mentale des enfants.

Par : M. L. Nagy. Discours tenu à la Séance publique de la Société, le 9 novembre 1912.

Il est indispensable de déterminer exactement le degré de la productivité des enfants dans le domaine des travaux intellectuels. En premier lieu, parce que, durant l'enseignement nous exigeons des enfants une tension mentale supérieure à certaines limites; deuxièmement, parce qu'il faut savoir exactement, quelle est la quantité de travail mental qu'on peut exiger des enfants sans que l'enseignement leur soit funeste. En un mot, le travail intellectuel de l'enfant doit être conforme aux lois de l'hygiène.

Les avis des psychologues sur les *facteurs* du travail mental sont très partagés. En considérant le résultat des expériences faites jusqu'à aujourd'hui sur ce sujet et les symptômes qui se sont manifestés dans ses propres expériences, M. Nagy a assigné quatre éléments principaux au travail mental: a) *l'adaptation* au travail, b) *l'exercice*, c) *la fatigue mentale* et d) *la volonté*.

M. Nagy a fait ses recherches à l'Ecole Normale de la Rue-Felsöerdösor à Budapest. L'enquête a porté sur 28 élèves maitresses c'est-à-dire sur 28 jeunes filles de 15 ans. Dans ses expériences, M. Nagy a employé la méthode d'additions de Kraepelin. Il a composé des colonnes de nombres à un seul chiffre conformes au but de ses recherches. Il a divisé ces colonnes en groupes de 4 nombres. Les élèves avaient à additionner rapidement les nombres des différents groupes.

Les jeunes filles étant déjà d'un âge relativement plus avancé que des écoliers ordinaires, M. Nagy a composé les colonnes en n'y employant que les unités les plus élevées de sorte que le total des groupes variait entre 20 et 30.

Le but de l'expérience était de connaître la dose du travail mentale dépensé à ce travail et de fixer d'après cette quantité, la mesure du pouvoir intellectuel de l'enfant. Elle a eu lieu durant la séance du matin, c'est-à-dire de 8 heures du matin à 1 h. de l'après-midi. Les élèves ont fait la première addition à 8 heures et quelques minutes, avant le commencement de leurs leçons

journalières ; la seconde addition fut faite à 9 heures, la troisième à 10, la quatrième à 11, et la cinquième à 1 heure. Les élèves ont toujours travaillé exactement pendant 5 minutes. Elles ont commencé et cessé le travail à un signal donné. A chaque expérience, les élèves ont commencé l'addition à un autre nombre afin de diminuer l'effet de l'exercice qu'elles avaient acquis. Il faut faire remarquer que ce même jour les leçons portées au programme étaient des plus fatigantes. Le nombre des notes a été fixé en particulier pour chacune des élèves de sorte qu'on a compté chaque addition juste pour *un point* et toute addition erronée pour un *demi-point*, ce qui a donné six valeurs pour chacune des élèves. Ces valeurs ont montré le pouvoir mental des enfants. Le matin à 8 heures, les élèves ont fait en moyenne 42 additions ; à 9 heures, 45 ; à 10 h., 53 ; à 11 heures, 62 ; à midi, 65 ; enfin à 1 heure, 62.

On remarquera que l'énergie des enfants, en égard de la quantité du travail, était la moindre de 8 à 9 heures. La cause de cet effet surprenant, est que, durant la première heure de travail, les enfants font encore des efforts pour s'y adapter. Plusieurs d'entre elles commencèrent à se plaindre de maux de tête, d'agitation nerveuse, etc.

On peut voir par le 3ème graphique du Bulletin No. 5 que la courbe du travail s'élève rapidement jusqu'à 11 heures.

L'enfant ne lutte plus avec les difficultés du début et dès ce temps là, l'exercice joue le rôle principal dans le travail. De 11 h. à midi, la courbe du travail s'élève encore ; mais très peu.

Voici comment nous expliquons ce fait. La force de l'exercice fait encore son effet, soutenue par la volonté de l'enfant ; mais à ce moment-là son énergie doit déjà lutter avec la lassitude. Sur 28 élèves, 16 ont fait preuve d'une énergie toujours croissante. Il y en avait une dont l'énergie commençait à baisser dès 11 heures. A midi, l'énergie montre un décroissement continu. La cause en est que les éléments positifs du travail mental, l'exercice et l'attention, perdent leur force dans la lutte avec la fatigue mentale qui augmente toujours. Pourtant, il y a 5 élèves sur 28 dont la courbe de travail s'élève continuellement jusqu'à 1 heure après-midi.

A chaque reprise, les jeunes filles ont fait des observations sur les *sentiments* qui accompagnaient leur travail. Elles ont répondu à trois questions : «Le travail était-il facile pour vous ? Est-il maintenant égal au commencement ? Est-il plus difficile ?»

Elles ont aussi indiqué «pourquoi». Parmi ces trois sortes de déclarations, *M. Nagy* en a jugé deux de valeur, caractéristique et il en a fait un tableau graphique (Voir Bulletin No. 5, 2ème graphique). Un certain nombre d'entre les élèves ont travaillé avec

le plus de facilité à 9 heures (12 sur 18); d'autres à 10 heures (22 élèves) et à 11 heures (15 élèves). C'est surtout à 10 heures que le travail était le mieux en train. A midi, au contraire, 7 élèves seulement ont éprouvé de la facilité au travail et à 1 heure, 2 seulement. Les réponses des élèves ayant déclaré que le travail devenait plus difficile donnent une échelle inverse de celles des autres ayant déclaré que le travail devenait plus facile pour elles à la même heure.

A 9 heures, 6 élèves disaient que le travail leur était difficile: cela provenait certainement des difficultés du commencement. A 10 heures, le sentiment désagréable du travail difficile décroissait jusqu'au minimum et en même temps, pour les autres élèves le sentiment agréable du travail facile était ascensionnel. A midi le nombre des élèves qui ressentaient de la difficulté au travail et éprouvaient de la fatigue augmentait considérablement. Ce fait est d'autant plus surprenant que nous avons remarqué que l'énergie augmente généralement jusqu'à midi. Ainsi cela prouve que chez les enfants le sentiment de la fatigue se présente plus tôt que le décroissement de l'énergie. A 1 heure la plupart des élèves éprouvaient de la fatigue (22 sur 28).

Pour juger de la *qualité du travail mentale*, M. Nagy a compté les erreurs faites par les élèves. Il a pris la moyenne de ces nombres et de cette manière, il a obtenu la valeur inverse du travail, de 8 à 1 heure. Ceci est démontré par le graphique, No. 3. (V. Bulletin No. 5.) La qualité du travail baissait à 9 heures, de la valeur inverse de 3·8% à 6·3% et elle était stationnaire à ce niveau à peu-près jusqu'à 1 heure.

Entre les deux termes on a remarqué une variation très insignifiante, c'est-à-dire une montée à 10 heures et à midi. La conclusion qui nous semble en découler c'est que les variations dans la qualité du travail ne dépendent pas (chez les adultes) toujours de la fatigue mentale, mais plutôt de la fatigue partielle qui dérive du genre de travail. Il nous semble que les occupations uniformes accélèrent la fatigue et diminuent l'énergie, tandis que les occupations variées exercent une influence plus favorable sur la valeur du travail.

La capacité au travail est ascensionnelle chez chacune des 28 élèves. M. Nagy en établissant des nouveaux types de travail mental ne fait que désigner les variations de la capacité ascensionnelle dans le travail mental. Dans ce cercle, parmi les 28 élèves, l'auteur a pu établir les trois types suivants:

1. *Le type progressif* qui est caractérisé par la grande différence qui existe entre la quantité de son travail au début et à la

fin. Chez ces enfants l'adaptation au travail ne dure que très peu de temps. (Voir Bulletin No. 5, tableau 5.)

2. *Le type uniforme*, composé des enfants dont le travail est caractérisé par le peu de différence qui existe entre le niveau du commencement et de la fin de l'effort. Chez ce type on ne remarque point ou très peu de décroissement d'énergie même durant les dernières phases du travail.

3. *Le type mobile*, chez qui les chiffres indiquant la capacité du travail, changent toujours irrégulièrement.

Bien qu'il existe encore quelques nuances entre ces trois types principaux, ceux-ci se distinguent très nettement l'un de l'autre.

M. Nagy, a ensuite cherché la valeur de ces trois types de travailleurs. Dans ce but, il a compté la valeur moyenne des additions de chaque élève des trois types. Après quoi il a comparé la moyenne de chaque type et il a obtenu le résultat suivant. Au point de vue de l'énergie le type des travailleurs progressifs est le plus précieux. Il a obtenu ainsi les données suivantes :

Chez le type progressif, la valeur moyenne des additions est de 60·8
 Chez le type uniforme de 47·3
 Chez le type mobile, de 47·7

Pour obtenir une explication plus précise encore, il faut considérer les données de contrôle plus détaillées qui suivent.

Parmi les 17 enfants du type progressif il y avait	{	bon travailleurs 7 = 41·1 ⁰ / ₀
		moyens 7 = 41·1 ⁰ / ₀
		faibles 3 = 17·6 ⁰ / ₀
Parmi les 6 enfants du type uniforme il y avait	{	bon travailleurs 1 = 16·6 ⁰ / ₀
		moyens 3 = 50 ⁰ / ₀
		faibles 2 = 33 ⁰ / ₀
Parmi les 5 enfants du type mobile il y avait	{	bon travailleurs 1 = 20 ⁰ / ₀
		moyens — = —
		faibles 4 = 80 ⁰ / ₀

Ces données prouvent entièrement celles qui précèdent. On remarquera sans doute que le type progressif est le plus favorable au point de vue de l'énergie, le type mobile est le plus défavorable et qu'entre les deux se trouve placé le type uniforme.

Il serait intéressant de faire des recherches semblables dans les classes des enfants arriérés.

Communiqués.

Compte rendu de la séance du 30 avril 1913. La séance est ouverte sous la Présidence de *M. Nagy*, qui dit dans son rapport que, sous l'influence du Congrès, plusieurs villes ont décidé d'établir des sociétés filiales de Pédologie. Récemment, les villes de Kassa et de Kaposvár ont fait des préparatifs pour fonder des sociétés de Pédologie.

M. Nagy expose ensuite que la ville de Budapest s'est abonnée à 200 exemplaires du livret intitulé «*Catéchisme de l'Education*» que notre Société a publié et qu'elle a contresigné en même temps 5000—5000 exemplaires des feuilles volantes, dont chacune contient une article du livret.

Le Président passe ensuite au sujet principal de la séance, savoir : *l'exécution des décisions prises au Congrès*. Selon la décision du Congrès, la Comité fonde *la section judiciaire*, dont le but sera le rapprochement de l'oeuvre de la mission des prisons et de celle pour l'Etude de l'Enfant, et l'emploi des expériences faites durant les visites aux prisons pour faire avancer la science de l'étude de l'enfant.

Le Comité a accepté à l'unanimité la proposition de *M. le dr. Paul Angyal* à ce sujet et l'a élu président de cette section.

M. Répay, secrétaire, fait sa communication sur les membres du Congrès. Il y avait 458 membres congrès, 150 femmes et 308 hommes. Le Comité s'est prononcé ensuite sur la réalisation de différents décrets du Congrès. Pour exercer un contrôle sur la littérature enfantine, la Société a nommé une *Comission littéraire* dont *M. Nógrády* fut élu Président.

La section pour les enquêtes psychologiques a tenu sa séance de travail, le 14 avril, sous la présidence de *M. Nógrády*. On y a décidé de faire une enquête sur la vie morale des enfants à l'aide du questionnaire suivant.

1. Quelle est la meilleure action de ma vie ?
2. Pourquoi la tiens-je pour la meilleure ?
3. Quelle est la plus mauvaise action de ma vie ?
4. Quand ai-je fait cette mauvaise action ? et quelle en était la cause ?

Après cette enquête qui servira d'épreuve on fixera définitivement les questions destinées à mener l'enquête dans tout le pays.

Séance ténante, *M. Nógrády* rapporte que l'enquête faite sur l'effet de la fable se termina avec succès. L'enquête faite sur l'intérêt esthétique de l'enfant est en bonne voie.

La Comission littéraire. Durant le Congrès National de Pédologie

on a accepté la proposition du Dr, Nógrády d'établir une commission ayant pour but le contrôle et la critique de la littérature enfantine. Cette commission a tenu sa première séance le 4 mai, sous la présidence de M. Nógrády. La commission accomplira son travail en se chargeant des critiques sur les recueils de fables, les brochures à l'usage de la jeunesse, les livres d'images, livres scolaires, etc. on en faisant des conférences sur ce sujet. Ces critiques seront publiées soit dans «L'Enfant» soit dans d'autres journaux ou sur des feuillets spéciaux. La commission contrôlera de cette manière les ouvrages de la littérature déjà existante elle critiquera les nouveaux livres et fera la liste des bons livres que l'enfant peut lire avec profit. Elle fixera aussi en même temps les lectures qui conviennent aux enfants selon leur âge. On veut faire une bibliothèque composée de bons livres enfantins et qui serait placée dans le Musée de Pédologie. En tout le temps la Commission donnera de bons conseils aux parents et à tous ceux qui s'intéressent à cette question.

De la pédagogie expérimentale à l'école des enfants nerveux.

Cette école a fait une réforme très intéressante. Elle élimine les sujets ordinaires des conférences méthodiques que les autres écoles cultivent régulièrement et qui traitent généralement des questions de l'ancienne pédagogie théorique. Elle remplace ces sujets par des questions tirées du domaine de la pédologie et de la médico-psychologie. Le corps des professeurs de cette école a tenu sa première conférence traitant de ces questions à la fin de l'année scolaire sous la présidence du Dr. Vértes, Directeur de l'école des enfants nerveux. M. le Docteur Lázár a fait sa communication sur l'effet pernicieux au point de vue didactique de la trop grande homogénéité de certaines conceptions. Les recherches faites sur ce sujet, surtout celles de M. Ranschburg attestent que les conceptions trop semblables l'une à l'autre, effectuent une certaine rétention dans le cerveau ce qui les rend plus pénibles à retenir par la mémoire et plus tard, difficiles à reproduire.

Les enfants nerveux en premier lieu souffrent beaucoup de ces altérations. M. Lázár, a fait des recherches sur les élèves de cette école à l'aide de la méthode des «mots accouplés» et il a exposé le résultat de ces recherches sur des graphiques.

Figyelmeztetés. Az alapszabályok értelmében a tagsági díj beküldését kéri a pénztáros.

A Gyermektanulmányi Könyvtár

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság könyvkiadó vállalatot létesített Gyermektanulmányi Könyvtár címen.

Eddig megjelent az első kötet:

Nógrády László dr. A gyermek és a játék (második kiadás). Sajtó alatt.

Ranschburg Pál dr. Tanulmányok. 2 kötet.
Grósz Gyula dr. Gyermekegészségtan.

Az 1912–14. évi ciklusban még a következő művek fognak megjelenni:

Binet A. Modern ideák a gyermekről.

Nagy László. A gyermek izlése.

Duprat. A fiatalok bűnösök.

Gaal Mózesné. Fiamról — fiannak.

Vértés O. József dr. A gyermek emlékezete.

Hervey E. A modern gyermek.

Schuyten. A nő nevelése.

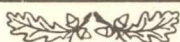
Nógrády László dr. A mese.

E hároméves ciklus könyvsorozatának (9 kötet) előfizetési ára **45 korona**, mely összegből évenként 15–15 korona fizetendő, illetőleg minden kötet átvételekor **5–5 korona**. Ezek könyvárusi ára jóval nagyobb lesz.

Megrendelések és pénzküldemények a Gyermektanulmányi Társaság kiadóhivatalába: Budapest, VIII. Mária Terézia-tér 8–9. szám alá küldendő.

**A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI
TÁRSASÁG „FÜZETES VÁLLALATA“**

Szerkesztő:
EÖTVÖS
K. LAJOS
ny. kír. tan-
felliügyelő.

A gyermektanulmányozás módszerei különös figyelemmel a kiseddkorra Irta *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára. Lényegesen bővített második kiadás ára 80 fillér.

A siketnéma és a vak gyermekek erkölcsi világa. Irta *Herodek Károly*, a vakok országos intéze tének igazgatója. Ára 60 fillér.

A vakok érzékszervei. Irta *Lovách József*. Ára 60 fillér.

A nevelés lélektana. Tanulmány Welton I. angol műve nyomán. Irta *Szlányi Lajosné*. Ára 80 fillér.

Az egyke-gyermek. Irta *dr. Nógrády László*. Ára 70 fillér.

A kültelki gyermekek élete és jövője. Irta *Nemes Lipót*. Ára 70 fillér.

Közelébb megjelennek:

A gyermekek tanuzása. Irta *dr. Angyal Pál* egyetemi tanár.

Ujabb gyermektanulmányi eredmények. Irta *Nagy László*.

A gyermekjátékok és a népmisteriumok. Tanulmány. Irta *Eötvös Károly Lajos*.

Most jelent meg 136 oldalon:

A gyermeknevelés Kis Kátéja

A magyar nép számára. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság megbizásából írta 16 szakíró. Bolti ára 1 korona. Tömeges (legalább 10 példány) megrendelés esetén 80 fillér.

Megrendelhetők a Gyermektanulmányi Társaság kiadóhivatalában: Budapest, VIII. kerület, Mária Terézia-tér 8-9. Gyermektanulmányi Múzeum.